

חוק סדר הדין הפלילי, תשכ"ג-1963

פרק ראשון : כללי

1. סדר הדין הפלילי יהיה לפי חוק זה, זולת אם נקבע בחיקוק אחר סדר דין מיוחד לבית משפט פלוני או לעבירה פלונית. תחולה
 2. אין דנים אדם על מעשה שכבר נידון עליו לחובה או לזכות; אולם דנים אותו בשל מעשה שגרם למותו של אדם, אף אם כבר הורשע על אותו מעשה בשל עבירה אחרת שבו. אין דנים אדם פעמיים על מעשה אחד
 3. דנים נאשם בבית המשפט אשר באזור שיפוטו, לרבות מימי חופין הסמוכים לו, נעברה העבירה, כולה או מקצתה, או נמצא מקום מגוריו של הנאשם. שיפוט מקומי
 4. אם לא ידוע המקום בו נעברה העבירה, או אם נעברה העבירה בחוץ-לארץ, יידון הנאשם בבית משפט אשר באזור שיפוטו נתגלתה העבירה או נתפס הנאשם. השיפוט כשלא ידוע מקום העבירה
 5. קבע היועץ המשפטי לממשלה במקרה פלוני כי לפי סעיפים 3 או 4 אין בית משפט אשר לו השיפוט – יידון הנאשם בבית משפט שבירושלים. השיפוט באין אחיזה בשום מקום
 6. עבירה תתיישן, ולא יועמד אדם לדין עליה, אם עברו מיום ביצועה –
 - (1) בפשע שדינו מיתה או מאסר עולם – עשרים שנה;
 - (2) בפשע אחר – עשר שנים;
 - (3) בעוון – שלוש שנים;
 - (4) בחטא – שנה אחת.התיישנות עבירות
- אולם בפשע או בעוון אשר תוך תקופת התיישנות האמורה נערכה בהם חקירה לפי סעיף 53, או הוגש כתב אישום, או שהתקיים הליך מטעם בית המשפט, תתחיל תקופת התיישנות מיום ההליך האחרון בחקירה או מיום הגשת כתב האישום או מיום ההליך האחרון מטעם בית המשפט.
7. עונש שהוטל יתיישן ולא יתחילו בכיצועו אם עברו מיום שתם המועד לערעור, או מיום מתן פסק הדין בערעור, זמנים אלה:
 - (1) בפשע – עשרים שנה;
 - (2) בעוון – עשר שנים;
 - (3) בחטא – שלוש שנים;התיישנות עונשים
- ואם נפסק ביצועו של העונש, לא יחזור לכצועו אם עברה תקופת התיישנות האמורה מיום ההפסקה.

פרק שני: בעלי הדין וייצוגם

8. המאשים במשפט פלילי הוא המדינה, והיא תיוצג על ידי הקטיגוריה.
9. (א) הקטיגוריה בהליך פלילי תנוהל על ידי קטיגורים אלה:
- (1) על ידי היועץ המשפטי לממשלה, או מטעמו על ידי פרקליט המדינה, משנהו או סגניו, פרקליטי המחוז או סגניהם, פרקליטי נפה וכל מי שהיועץ המשפטי הסמיכו להיות בא-כוחו או נציגו, דרך כלל, לסוג של משפטים, למשפט מסויים או לבתי משפט מסויים — בכל הליך פלילי;
- (2) על ידי שוטר שנתמנה לכך על ידי המפקח הכללי של המשטרה, לאחר שהוכח להנחת דעתו שנתקיימו בו תנאי הכשירות שנקבעו על ידי שר המשפטים בהתייעצות עם שר המשטרה — בהליכים פליליים בבתי משפט השלום, בבתי המשפט העירוניים ובסוגי הליכים בבתי משפט אחרים, הכל כפי שיקבע שר המשפטים בהתייעצות עם שר המשטרה.
- (ב) (1) היועץ המשפטי לממשלה רשאי לקבוע לקטיגורים המנויים בסעיף קטן (א) (1) את סוגי המשפטים וההליכים שינוהלו על ידיהם;
- (2) רשאי היועץ המשפטי לממשלה, אם ראה צורך בכך, להורות שמשפט או הליך מסויים, שסעיף קטן (א) (2) חל עליו, ינוהל על ידי קטיגור כאמור בסעיף קטן (א) (1).
10. לא ישמש סניגור אלא אדם המוסמך כדין לייצג את הנאשם ואשר הנאשם הכיע את רצונו בכתב שייצגנו או ייפה את כוחו לכך או שנתמנה לכך לפי סעיף 12.
11. אישר שר הבטחון בכתב, כי בטחון המדינה מחייב סודיות החקירה וההליכים האחרים במשפט, לא יהיה הנאשם זכאי אלא להיות מיוצג על ידי מי שאושר לשמש סניגור לפי סעיף 318 לחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו—1955.¹
12. בכפוף לאמור בסעיף 13, רשאי בית המשפט למנות לנאשם סניגור לייצגו בכל הליך לפני שופט או בית משפט, למעט הליך לפי סעיף 28.
13. הואשם אדם ברצח או בעבירה שדינה מיתה ואין לו סניגור — ימנו לו סניגור; הואשם בעבירה אחרת ואין לו סניגור, מותר למנות לו סניגור — בין לפי בקשתו של הנאשם או של קטיגור ובין על דעת השופט — באחת הנסיבות האלה:
- (1) לא מלאו לנאשם 16 שנה והועמד לדין שלא בפני בית משפט לנוער;
- (2) הנאשם הוא אילם, עיוור או חרש, או שיש חשש שהוא חולה-נפש;
- (3) הנאשם הוא מחוסר אמצעים.
14. סניגור שנתמנה לפי סעיף 12 ייצג את הנאשם גם בערעור.
15. סניגור שנתמנה לפי סעיף 12 לא יפסיק לייצג את הנאשם, אלא ברשות בית המשפט או שופט כאמור באותו סעיף.
16. סניגור שהנאשם בחר בו, לא ייבטל יפוי כוחו, ולא יפסיק לייצג את הנאשם, כל עוד נמשך המשפט או הערעור, אלא ברשות בית המשפט.

¹ ס"ח 189, תשט"ו, עמ' 171.

17. לא יסרב בית משפט ליתן רשות לענין סעיפים 15 או 16, אם התייצב לפניו סניגור אחר מטעם הנאשם ואין חילופי הסניגורים מצריך דחיה בלתי סבירה של המשפט.
18. סניגור שנתמנה לפי סעיף 12 יחולו על המדינה הוצאות ההגנה, לרבות הוצאותיהם ושכרם של הסניגור והעדים כפי שייקבעו בתקנות.
19. סניגור שנתמנה לפי סעיף 12 לא יקבל מאת הנאשם או מאדם אחר כל שכר, פיצוי, מתנה או טובת הנאה אחרת; העובר על הוראה זו, דינו – מאסר שלושה חדשים.

פרק שלישי : מעצר הנאשם ושחרורו

סימן א' : מעצר

20. הוגש כתב אישום רשאי בית המשפט שלפניו הוגש כתב האישום לצוות על מעצרו של הנאשם; הוגשה הודעת ערעור על ידי הקטיגוריה, נתונה סמכות המעצר בידי בית המשפט שֶלְעֵרְעוֹר.
21. צו מעצר לפי סעיף 20 יעמוד בתקפו עד מתן פסק הדין, אם אין בו הוראה אחרת, או עד שיארע אחד מאלה:
- (1) עברו התקופות המגויות בסעיפים 47 ו-48, או התקופה שהוארכה לפי סעיף 49;
 - (2) בוטל, או הופסק האישום נגד העצור;
 - (3) בוטל הצו על ידי מי שהוסמך לצוות על מעצר.
22. צו מעצר ינקוב בשמו של הנאשם, ירצה את תמצית האשמה שהוא נאשם עליה ויורה על מעצרו; הצו יהיה חתום בידי שופט או בידי רשם בית המשפט ובהותמת בית המשפט.
23. צו מעצר יבוצע על ידי שוטר או על ידי מי שנקב בית המשפט בצו, ומותר לבצעו בכל מקום שדיני ישראל חלים בו ובכל עת.
24. העוצר אדם לפי צו מעצר יודיע לו בה בשעה על הצו וימסור לו העתק ממנו.
25. ניתן צו מעצר ועדיין לא הגיע לידי המבצע אותו, יימסר לנאשם, עם המעצר, אישור בכתב מטעם קצין משטרה, המציין את בית המשפט שנתן את הצו ומועד נתינתו, ומאשר כי מפני דחיפות הענין הועבר תוכן הצו טלגרפית, טלפוניית או בדרך אחרת, ובלבד שלאחר מעצר הנאשם יימסר לנאשם, בהקדם האפשרי, העתק הצו כאמור בסעיף 24.
26. המבצע צו מעצר רשאי, כשהצו או האישור לפי סעיף 25 בידו –
- (1) להיכנס לכל מקום שיש לו חשד סביר שהנאשם נמצא בו;
 - (2) להשתמש בכוח סביר נגד אדם או רכוש במידה הנחוצה לביצוע הצו.
27. כל עצור, בין שכבר הוגש עליו כתב אישום ובין שטרם הוגש, זכאי, לפי בקשתו, שתימסר בהקדם האפשרי ידיעה על מעצרו לאדם הקרוב אליו, במידה שידוע מקום הימצאו, וכן לעורך דין שהעצור ינקוב בשמו, בכפוף לסעיף 11.
28. (א) על אף האמור בסעיף 27, או בכל דין אחר, רשאים כל אחד מן האמורים להלן, להרשות שלא תימסר ידיעה על מעצרו של עצור, או שהידיעה תימסר רק למי שיקבע –

(1) שופט בית משפט מחוזי, אם אישר שר הכטחון בכתב שבטחון המדינה מחייב סודיות המעצר;

(2) מי שמוסמך לצוות על מעצרו של העצור, אם אישר המפקח הכללי של המשטרה בכתב, שטובת החקירה מחייבת סודיות המעצר.

(ב) הרשאה לפי סעיף זה תהיה לתקופה שאינה עולה על 48 שעות, ומותר להאריכה מזמן לזמן, ובלבד שסך כל התקופות לא יעלה על שבעה ימים.

29. אין הוראות סימן זה גורעות מהוראות פקודת הפרוצידורה הפלילית (מאסר וחיפושים)², חוק לתיקון דיני העונשין (בטחון המדינה), תשי"ז-1957³, או מכל דין אחר בענין מעצר.

שמירת דינים

סימן ב': שחרור בערובה

30. חשוד בעבירה שטרם הוגש עליו כתב אישום, נאשם או נידון שערעור תלוי ועומד על פסק דינו והם נתונים כמעצר או כמאסר (להלן - עצור), רשאי בית המשפט, על פי בקשתם, לצוות על שחרורם בערובה.

שחרור עצור

בסעיף זה "נידון" - לרבות מי שחייב כמאסר בשל אי תשלום קנס.

31. על אף האמור בפרק זה, עצור בשל עבירה שדינה מיתה, או שדינה מאסר עולם ועונש זה בלבד, או בשל עבירה לפי חוק לתיקון דיני העונשין (בטחון המדינה), תשי"ז-1957 שדינה מאסר עולם, לא ישוחרר בערובה; ומי ששוחרר בערובה בשל עבירה אחרת, ייש לעצרו בשל עבירה מן המנויות בסעיף זה או שהואשם או שנידון בשל עבירה כזאת - כל הוראה לשחררו בערובה בטלה.

עבירות שאין לשחרר עליהן בערובה

32. בקשה בענין שחרורו של עצור שטרם הוגש עליו כתב אישום - ידון בה ביח משפט שלום; בקשה בענין שחרורו של עצור שהוגש עליו כתב אישום ידון בה בית המשפט שלפניו הוגש כתב האישום, וגם אם הוגש ערעור על פסק הדין יוכל לדון בבקשה כל עוד לא הוחל בשמיעת הערעור; הוגשה בקשת רשות לערער על פסק הדין, יוכל לדון בה גם מי שדן בבקשה זו, ואם הוחל בשמיעת הערעור - ידון בבקשה בית המשפט שלערעור.

שמיעת בקשה בענין עצור

33. העצור וקטיגור רשאים לפנות לבית המשפט בבקשה לעיון חוזר בהחלטה שניתנה עקב בקשה לפי סעיף 30 או לפי סעיף זה, אם נתגלו עובדות חדשות או גשתנו הנסיבות, והן עשויות לשנות את החלטת בית המשפט על פי הבקשה הקודמת.

עיון חוזר

34. החלטה שניתנה על ידי בית משפט שלום בבקשה בענין שחרור, בבקשה לעיון חוזר או בעיון חוזר, רשאים העצור או קטיגור לערור עליה לפני שופט של בית משפט מחוזי; ניתנה ההחלטה על ידי בית המשפט המחוזי, רשאים העצור או קטיגור לערור עליה לפני שופט בית המשפט העליון.

ערר

35. בעיון חוזר ובערר, רשאי בית המשפט לקיים כל הוראה שניתנה קודם לכן בקשר לשחרור, לשנותה או לבטלה ולתת אחרת במקומה.

הסמכות בעיון חוזר ובערר

36. בקשה לשחרור בערובה או לעיון חוזר תוגש בכתב ותכיל תמצית נימוקיה, מלבד אם הוגשה אגב דיון במתן צו מעצר; קדמו לה בקשות שחרור אחרות - יצורפו אליה העתקים מאושרים של אותן בקשות ושל הפרוטוקול מהדיון בהן.

אופן הגשת בקשות

² חוקי א"י כרך א', טרק ל"ג, עמ' 431.
³ ס"ח 235, תשי"ז, עמ' 172.

37. דיון בענין שחרור בערובה יהיה בפני העצור או סניגורו ובפני קטיגור; אולם מותר לדון בבקשת כעל דין שלא בפני בעל הדין האחר, אם המציא המבקש לבעל הדין האחר הודעה מוקדמת של עשרים וארבע שעות על הדיון.
38. הערובה לפי סימן זה תהא בערבות עצמית של העצור, בין לבדה ובין בצירוף ערבות ערבים, או בערבון כספי, הכל כפי שיוורה בית המשפט.
39. שחרור לפי סימן זה הוא על תנאי שהעצור יתייצב למשפטו, לדיון בערעור, או לנשיאת ענשו בכל מועד שיוורה בית המשפט, אולם רשאי בית המשפט להוסיף תנאים ככל שימצא לנכון, ובהם הפקדת דרכון, ולצוות על איסור יציאה מן הארץ.
40. כתב ערבות וכתב הערבון (להלן – כתב ערובה) יפרטו את תנאי השחרור, וייחתמו בפני שופט, רשם, או מזכיר בית המשפט.
41. (א) על פי בקשת קטיגור רשאי בית המשפט, משהוכח לו כי המשוחרר הפר תנאי מתנאי השחרור, לצוות על מעצר המשוחרר, וכן –
- (1) על תשלום סכום הערובה, כולו או מקצתו, לטובת המדינה; דין צו כזה לכל ענין, פרט לערעור, כדין פסק דין לטובת המדינה, במשפט אזרחי נגד העצור והערב, הכל לפי הענין;
- (2) על חילוט הערבון, כולו או מקצתו, לטובת המדינה.
- (ב) על צו לפי סעיף זה יחולו הוראות סעיפים 33 ו-34.
42. שוחרר עצור בערובה, רשאי שוטר, וכן הערב למשוחרר, אם יש להם יסוד סביר להניח שהמשוחרר עומד להימלט כדי להתחמק מן הדין או מן העונש, לעצור את המשוחרר ללא צו מעצר, אלא שאם הערב עצר את המשוחרר ימסרנו מיד לידי שוטר; משוחרר שנעצר לפי סעיף זה יובא תוך 48 שעות לפני בית המשפט להחלטה בדבר המשך מעצרו.
43. ביקש ערב לבטל את ערבותו, רשאי בית המשפט לבטל את ערבות הערב, או לבטל את השחרור בערובה, או לשנות את תנאיו, או לסרב לבקשה.
44. נפטר ערב לפני שניתן צו על תשלום סכום ערבותו, אחריותו על פי כתב הערובה בטלה; אולם רשאי בית המשפט, על פי בקשת קטיגור, או ערב אחר, לבטל את השחרור בערובה או לשנות את תנאיו.
45. שוטר שאיננו קטיגור רשאי לנהל הליכים לפי סימן זה, למעט לפי סעיף 34, כל עוד לא הוגש כתב אישום נגד העצור, ומשהוגש כתב אישום – כאשר שוטר שהוא קטיגור כאמור בסעיף 9 (א) (2) מוסמך לנהל את הקטיגוריה.
- סימן ג': שחרור מלא
46. חשוד הנתון במעצר ולא הוגש עליו כתב אישום תוך תשעים יום לאחר מעצרו, ישוחרר מהמעצר.
47. נאשם הנתון במעצר, ולא התחיל משפטו תוך מאה ועשרים יום לאחר שהוגש כתב האישום, ישוחרר מהמעצר.
48. נאשם הנתון במעצר ולא נגמר משפטו בערכאה ראשונה כמתן פסק דין תוך שנה לאחר שהוגש כתב האישום, ישוחרר מהמעצר.

49. על אף האמור בסעיפים 46 עד 48, רשאי שופט של בית המשפט העליון לצוות על החזקת החשוד או הנאשם במעצר לתקופה ארוכה יותר, ולהאריך את התקופה מזמן לזמן. הארכת המעצר
50. זוכה הנאשם או הופסקו הליכי המשפט נגדו, ישוחרר מיד ממעצרו אם הוא עצור, ואם שוחרר בערובה יופטרו, הוא וערכיו, מערבותם. שחרור והפטר עם תום משפט
51. אין בהוראות סעיפים 46 עד 48 ו-50 כדי למנוע מעצר החשוד או הנאשם בשל מעשה מעצר בשל מעשה אחר

פרק רביעי: הליכים שלפני המשפט

סימן א': תלונה, חקירה והעמדה לדין

52. כל אדם רשאי להגיש תלונה למשטרה על שביצוע עבירה. תלונה
53. נודע למשטרה על ביצוע עבירה אם מפי אדם שהגיש תלונה כאמור בסעיף 52 ואם בכל דרך אחרת, תפתח בחקירה; אולם אם לא היתה העבירה כגדר פשע, רשאי קצין משטרה, בדרגת פקד ומעלה, להורות שלא לעשות כן אם היה סבור שאין בדבר ענין לציבור, או אם היתה רשות אחרת מוסמכת על פי דין לחקור בדבר. חקירת המשטרה
54. חקרה המשטרה, תעביר את תוצאות חקירתה וחומר הראיות שהשיגה בעבירה שהיא פשע – לפרקליט מחוז, ובעבירה אחרת – לקטיגור אחר, הכל כפי שנקבע לפי סעיף 9. העברת חומר החקירה לקטיגור
55. הועברו תוצאות החקירה, כאמור בסעיף 54, רשאי היועץ המשפטי לממשלה או פרקליט מפרקליטות המדינה להורות למשטרה להוסיף לחקור אם מצא שיש צורך בכך לשם החלטה בדבר העמדה לדין או לשם ניהול יעיל של המשפט. המשך החקירה
56. ראה הקטיגור שהועבר אליו חומר החקירה לפי סעיף 54 שהראיות מספיקות לאישום אדם פלוני, יעמידו לדין, זולת אם היה סבור שאין במשפט ענין לציבור; אולם אם הועבר חומר החקירה לקטיגור כאמור בסעיף 9 (א) (2) תהיה הסמכות להחליט שלא להעמיד לדין מהטעם האמור בידי קצין משטרה בדרגת פקד ומעלה. העמדה לדין
57. החליט קצין משטרה שלא לחקור, לפי סעיף 53, או שהחליט קטיגור או קצין משטרה שלא להעמיד לדין לפי סעיף 56, יודיעו על כך למתלונן בכתב. הודעה על סירוב לחקור או להעמיד לדין
58. על סירוב לערוך חקירה או להעמיד לדין, אם מפני שלא היה בחקירה או במשפט ענין לציבור ואם מפני שלא נמצאו ראיות מספיקות, רשאי המתלונן לערור לפני היועץ המשפטי לממשלה, מלבד אם היתה העבירה מן המנויות בתוספת לחוק זה. ערר על סירוב על סירוב
59. ערר לפי סעיף 58 יוגש באמצעות המשטרה או הקטיגור, לפי הענין, תוך שלושים יום לאחר שנמסרה למתלונן הודעה על הסירוב; אולם רשאי היועץ המשפטי לממשלה להאריך את המועד להגשת ערר. מועד לערר
60. החליט קטיגור, או היועץ המשפטי לממשלה בערר, להעמיד אדם פלוני לדין, יגיש קטיגור כתב אישום עליו לבית המשפט. כתב אישום
61. היועץ המשפטי לממשלה רשאי להעביר לפרקליט המדינה – דרך כלל, לסוגי ענינים או לענין מסויים – את סמכותו להחליט בעררים לפי סעיף 58 על סירוב להעמיד לדין מפני שלא נמצאו ראיות מספיקות. העברת סמכות לפרקליט המדינה

סימן ב' : קובלנה

62. בעבירה מן העבירות המפורטות בתוספת, רשאי כל אדם, על אף האמור בסעיף 8, קובלנה להאשים בשם עצמו, בהגשת קובלנה לבית המשפט.
63. לא תוגש קובלנה לפי סימן זה על עובד מדינה בשל מעשה שעשה תוך כדי מילוי תפקידו אלא בהסכמת היועץ המשפטי לממשלה. קובלנות על עובדי המדינה
64. הוראות חוק זה הנוגעות לכתב אישום יחולו על קובלנה, בשינויים לפי הענין; בכל מקום שמדובר בכתב אישום גם קובלנה כמשמע, ובכל מקום שמדובר בקטיגור גם קובל כמשמע, אם אין כוונה אחרת משתמעת. דין קובלנה
65. הוגשה קובלנה יעביר בית המשפט העתק ממנה לפרקליט המחוז; הקטיגוריה תנהל, על אף האמור בסעיף 9, על ידי הקובל או בא-כוחו, זולת אם פרקליט המחוז הגיש לבית המשפט, תוך חמישה עשר יום לאחר שקיבל העתק הקובלנה, הודעה בכתב שקטיגור ינהל את הקטיגוריה. הקטיגוריה
66. הוגשה הודעה כאמור בסעיף 65 תוחלף הקובלנה בכתב אישום מטעם קטיגור. החלפת קובלנה בכתב אישום

סימן ג' : אישום

67. כתב אישום יכיל פרטים אלה:
- (1) שם בית המשפט שאליו הוא מוגש;
 - (2) שם הנאשם ומענו;
 - (3) תיאור העובדות המהוות את העבירה, ונסיבות המקום והזמן, במידה שאפשר לבררם;
 - (4) החיקוק שלפיו מואשם הנאשם;
 - (5) שמות עדי הקטיגוריה.
68. מותר לצרף בכתב אישום אחד כמה אישומים אם הם מבוססים על אותן עובדות או על עובדות דומות, או על סדרת מעשים הקשורים זה לזה עד שהם מהווים מאורע אחד; ועל אף האמור בסעיפים 18 (1) ו-28 (1) לחוק בתי המשפט, תשי"ז-1957⁴, מותר לצרף לאישום בשל פשע גם אישום בעבירה שאינה פשע. צירוף אישומים
69. מותר להאשים בכתב אישום אחד כמה נאשמים אם כל אחד מהם היה צד לאחת העבירות שבכתב האישום, בין כשותף ובין בדרך אחרת, או אם האישום הוא בשל סדרת מעשים הקשורים זה לזה עד שהם מהווים מאורע אחד; אולם אי-צירופו של צד אחד לעבירה לא ישמש טענה נגד שפיטתו של הצד שהואשם. צירוף נאשמים
70. צורפו אישומים בעבירות אחדות או הואשמו נאשמים אחדים בכתב אישום אחד, יהא השיפוט לכל בית משפט שלו השיפוט לפי סעיפים 3 או 4 על אחת העבירות או על אחד הנאשמים. השיפוט בצירוף אישומים ונאשמים
71. בית המשפט רשאי, בכל שלב שלפני הכרעת הדין, לצוות על הפרדת המשפט באישום פלוני שנכלל בכתב האישום, או על הפרדת משפטו של נאשם פלוני שהואשם עם אחרים. הפרדת משפט

⁴ ס"ח 233, תשי"ז, עמ' 148.

72. ניתן צו להפרדת המשפט, יוגש כתב אישום אחר בשל האישום שהמשפט עליו הופרד או נגד הנאשם שמשפטו הופרד; ורשאי בית המשפט, אם הוא סבור שלא ייגרם על-ידי כך עיוות-דין, להמשיך במשפט שהופרד מן השלב אליו הגיע לפני ההפרדה.
73. בית המשפט רשאי, בכל שלב שלפני הכרעת הדין, לצוות על איחוד הדיון בכתבי אישום נפרדים התלויים ועומדים באותו בית משפט, אם מותר לצרפם בהתאם להוראות סעיפים 68 או 69.
74. קטיגור רשאי, בהודעה לביית המשפט, בכל עת עד לפתיחת המשפט, לתקן כתב אישום, להוסיף עליו ולגרוע ממנו; בית המשפט ימציא העתק מן ההודעה לנאשם.
75. בית המשפט רשאי, בכל שלב שלאחר פתיחת המשפט לתקן כתב אישום, להוסיף עליו ולגרוע ממנו, לפי בקשת הקטיגור, הנאשם או סניגורו, אלא שאם על ידי כך עשוי הנאשם להיות מקופח בהגנתו – יתן לו הזדמנות סבירה להתגונן; תיקון לפי סעיף זה יוכנס לכתב האישום או יירשם בפרוטוקול.
76. קטיגור רשאי, בכל שלב שלאחר פתיחת המשפט, לחזור בו מאישום שבכתב האישום, נגד נאשם אחד או יותר; אולם לא יעשה כן במידה שהנאשם הודה בכתב על-פי סעיף 113, או לאחר שנשאל הנאשם על תשובתו לאישום, כאמור בסעיף 135, אלא ברשות בית המשפט.
77. חזר בו הקטיגור מאישום לפני שנשאל הנאשם על תשובתו לאישום, וכשהמשפט מתנהל שלא בפניו – לאחר פתיחת פרשת הקטיגוריה, יבטל בית המשפט את האישום ממנו חזר; חזר בו הקטיגור אחרי כן, יזכה בית המשפט את הנאשם מן האישום שממנו חזר בו הקטיגור.
- סימן ד': עיון בראיות הקטיגוריה
78. הוגש על נאשם כתב אישום בפשע או בעוון, רשאי הוא או סניגורו לעיין בכל זמן סביר בחומר הראיות שבידי הקטיגור.
79. העיון בחומר הראיות יהיה במשרד הקטיגור או במקום אחר שהקטיגור הועיד לכך, בדרך כלל או לענין פלוני.
80. המעיין בחומר ראיות רשאי גם להעתיקו בעצמו או, ברשות הקטיגור, על-ידי אחר.
81. העיון בחומר הראיות או ההעתיקה ממנו יהיו במעמד אדם שהקטיגור מינה לכך, בדרך כלל או לענין פלוני.
82. המפריע או המכשיל אדם שנתמזה על-פי סעיף 81 במילוי תפקידו, דינו – מאסר ששה חדשים; המוציא מתוך החומר שנמסר לו לעיון או להעתיקה מסמך או מוצג מבלי שקיבל לכך רשות בכתב מאת הקטיגור, דינו – מאסר שנתיים.
83. לא תובא מטעם הקטיגוריה לפני בית המשפט ראיה, ולא יישמע מטעמה עד, אלא אם היתה לנאשם או לסניגורו הזדמנות סבירה לעיין באותה ראיה או בהודעתו של העד בחקירה, אם נמסרה.
84. על אף האמור בסעיף 83, רשאי קטיגור להביא לפני בית המשפט ראיה שהנאשם או סניגורו זכאים לעיין בה ולא עמדה לעיונם, אלא אם מסר לנאשם או לסניגורו הודעה עליה, והיתה להם הזדמנות סבירה לעיין בה או להעתיקה או שהומצא להם העתק הימנה או אם ויתרו על אלה.

כתב אישום חדש
בהפרדת המשפט

איחוד משפטים

תיקון כתב האישום
על-ידי קטיגור

תיקון כתב האישום
על-ידי בית
המשפט

חזרה מאישום

חוצאות חזרה
מאישום

עיון כשהאישום
הוא בפשע או
בעוון

מקום לעיון

העתיקת חומר
ראיות

השגחה על
העיון

עונשין

סייג להבאת
ראיות

ראיות נוספות

85. הוראות סימן זה אינן גורעות מהוראות החוק לתיקון דיני העונשין (בטחון המדינה), שמירת דין תשי"ז-1957.

סייג לזכות
העיון בחומר

86. הוראות סימן זה אינן חלות על –

- (1) חומר שהעלמתו מותרת או שגילויו אסור לפי כל דין;
- (2) ראיות הבאות לסתור טענת הנאשם שהקטיגור לא היה יכול לצפותה מראש;
- (3) ראיות המוגשות להסכרת העדרו של עד או ראיות על ענינים פורמליים אחרים;
- (4) ראיות המוגשות על ידי קובל.

סימן ה': זימון למשפט

87. נקבע מועד לתחילת משפט, יודיע בית המשפט על המועד בכתב לקטיגור וימציא לנאשם הזמנה למשפט.

תוכן ההזמנה

88. הזמנה למשפט תכלול –

- (1) שם בית המשפט;
- (2) שם הנאשם;
- (3) תמצית האישום נגדו;
- (4) המקום והמועד שבו עליו להתייצב;
- (5) תמצית הוראות הסעיפים 113 ו-117 (1) (2); ויצורף אליה העתק מכתב האישום.

הודעה על
דחיית מועד

89. נדחה המועד לתחילת המשפט או להמשכו, יודיע בית המשפט בכתב לקטיגור על המועד שקבע, וימציא לנאשם או לסניגורו, הודעה בכתב עליו, אם לא הודיע להם על כך בעל-פה בשעת דיון.

צורת הזמנה

90. הודעה בכתב והזמנה לפי סימן זה תהיה חתומה בידי שופט, בידי רשם או בידי פקיד בית המשפט, ובחותמת בית המשפט.

צו הבאה

91. בית המשפט רשאי להוציא, בכל עת, בנוסף להזמנה, גם צו הבאה נגד הנאשם על מנת לכפות את התייצבותו למשפט במועד שנקבע.

תחולת סעיפים
22-26

92. על צו הבאה יחולו הוראות הסעיפים 22 עד 26, בשינויים לפי הענין.

מסירת הצו

93. העוצר אדם לפי צו-הבאה ימסור לו העתק ממנו בצירוף הזמנה, ואם כבר ומסרה לו קודם לכן יצרף העתק ממנה.

שחרור בערובה

94. בית המשפט רשאי להורות בצו-ההבאה לקצין משטרה לשחרר את הנאשם בערובה, כפי שיפורש בצו; כתב ערובה שניתן בפני הקצין יועבר לבית המשפט שנתן את הצו.

הבאת העצור
לבית המשפט

95. מי שנעצר על-פי צו הבאה ולא שוחרר לפי סעיף 94, יובא בלא דיחוי לפני בית המשפט, והוא יצווה על מעצרו או ישחררו בערובה.

תפיסת נכסי
נאשם שנמלט

96. נאשם שנמלט או מסתתר ואין אפשרות למצאו, רשאי בית המשפט, על-פי בקשת קטיגור, ואם הוא סבור שהדבר עשוי להביא להתייצבותו של הנאשם, לצוות על תפיסת כל נכס מנכסיו של הנאשם, מטלטלין או מקרקעין, על רישום עיקול עליהם בפנקסי המקרקעין או על מינוי כונס נכסים עליהם, ולהורות מה ייעשה בנכס ובפירותיו כל עוד הצו בתקפו; צו לפי סעיף זה לא יפגע בזכותו של נושה לרדת לאותם נכסים.

סימן ו': הזמנת עדים

<p>97. בית המשפט רשאי לפי בקשת בעל דין, להזמין כל אדם להעיד במשפט, זולת אם היה סבור שאין בהזמנת אותו אדם להועיל לבירור שאלה הנוגעת למשפט; וכן רשאי בית המשפט להזמין עדים מטעמו.</p>	<p>סמכות להזמין עדים</p>
<p>98. הזמנת עד תהיה בהמצאת הזמנה בכתב לעד או בהודעה בעל-פה על ידי בית המשפט בשעת דיון.</p>	<p>דרכי הזמנת עדים</p>
<p>99. הזמנת עד בכתב תהיה החומה בידי שופט, רשם או סקיד בית המשפט ובחותמת בית המשפט ותכלול –</p>	<p>צורת ההזמנה ותכנה</p>
<p>(1) שם בית המשפט; (2) שמות בעלי הדין; (3) שם המוזמן ומענו; (4) המקום והמועד בהם עליו להתייצב; (5) תמצית הוראות הסעיפים 102 ו-104.</p>	
<p>100. בית המשפט רשאי, לבקשת בעל דין, או מטעמו, הכל כאמור בסעיף 97, לצוות על עד שהוזמן או על כל אדם אחר להמציא לבית המשפט, תוך המועד שיקבע בצו, מסמכים (בסימן זה – לרבות מוצגים אחרים) הנמצאים ברשותו שיפורטו בהזמנת העד או בצו.</p>	<p>צו להמצאת מסמכים ומוצגים</p>
<p>101. בית המשפט רשאי לצוות על אדם הנמצא לפניו להעיד בפניו, או להמציא לו מסמכים במועד שיקבע; ודינו של אדם כזה כדין מי שהומצאה לו הזמנת עד או צו להמצאת מסמכים.</p>	<p>הזמנת עד על אחר</p>
<p>102. מי שהוזמן להעיד או שנצטווה להמציא מסמכים ולא מילא אחר ההזמנה או הצו, רשאי בית המשפט לצוות על הבאתו לפני בית המשפט, והסעיפים 92 עד 95 יחולו על צו כזה, בשינויים לפי הענין.</p>	<p>כפיית הציות להזמנה או לצו</p>
<p>103. מי שהוזמן להעיד או שנצטווה להמציא מסמכים, ויש לבית המשפט יסוד להניח כי הוא לא ימלא אחר הזמנה או הצו, רשאי הוא, לשם הבטחת ההתייצבות או המצאת המסמכים –</p> <p>(1) לחייב את העד במתן ערובה; (2) לצוות על מעצרו; ואם עשה כן יחולו על שחרור העד בערובה סעיפים 30 ו-33; (3) לצוות על מניעת יציאתו מן הארץ, ולתת כל הוראה אחרת, לשם הבטחת מילוי צו זה, לרבות הפקדת דרכונו.</p>	<p>חיוב בערובה, מעצר ומניעת יציאה מן הארץ</p>
<p>104. מי שהוזמן להעיד או נצטווה להמציא מסמכים, ולא מילא אחר ההזמנה או הצו, רשאי בית המשפט להטיל עליו, אף שלא בפניו, קנס מאתיים לירות, ואם הוזמן או נצטווה שנית ולא מילא – מאסר חודש ימים או קנס ארבע מאות לירות.</p>	<p>קנס או מאסר על אי ציות להזמנה ולצו</p>
<p>105. מי שכית משפט הטיל עליו מאסר או קנס לפי סעיף 104 שלא בפניו, רשאי בית המשפט, לפי בקשתו, לעיין שנית בעונש שהטיל, להקל בו או לכטלו, ובית המשפט יבטלו אם שוכנע כי ההזמנה או הצו לא הומצאו כדין, או שהמבקש נמנע מלמלא אחריהם מסיבות שלא היתה לו שליטה עליהן.</p>	<p>עיין מחדש בעונש</p>
<p>106. על החלטה להטיל מאסר או קנס לפי סעיף 104 ועל החלטה לפי סעיף 105 תינתן מיד הודעה בכתב על ידי בית המשפט לנשיא בית המשפט שלערעור, ורשאי הנשיא, או שופט אחר של אותו בית משפט, לבטל את הצו או לשנותו לקולה.</p>	<p>חובת הודעה לנשיא בית המשפט שלערעור</p>

סימן ז': שמירת עדויות

107. הוגש כתב אישום לבית המשפט, רשאי שופט משופטיו על-פי בקשת בעל דין, לגבות עדותו של אדם לאלתר, אם ראה שהעדות חשובה לכירור האשמה וכי יש יסוד סביר להניח שאי אפשר יהיה לגבותה במהלך המשפט; נפתחה חקירה בעבירה ועדיין לא הוגש עליה כתב אישום, רשאי לעשות כן שופט של בית משפט שלום או של בית משפט מחוזי, לבקשת קטיגור או לבקשת אדם העשוי להיות נאשם בעבירה.

108. סדרי גביית העדות יהיו ככל האפשר כסדרי גבייתה במהלך המשפט ויחולו עליה הוראות סעיפים 121–124, בשינויים לפי הענין; הפרוטוקול ייקרא לעד, ולאחר שיאשרנו יחתום עליו, וכן יחתום עליו השופט; סירב העד לכך – יעיר על כך השופט בפרוטוקול, ויחתום עליו.

109. עדות שנגבתה כאמור, ואי אפשר להביא את העד במהלך המשפט, מותר להגישה כראיה במשפט; משהוגשה – רשאי בית המשפט להחליט בכל התנגדות לשאלה וטענות אחרות שהושמעו בשעת גבייתה, ובדבר קבלת תשובת העד לשאלה; משנתקבלה – דינה כאילו נגבתה על ידי בית המשפט במהלך המשפט.

110. נתקבלה עדות שנגבתה כאמור ולא היתה לבעל דין הזדמנות לחקור את העד, יביא בית המשפט בחשבון עובדה זו בשקלו את העדות.

פרק חמישי: הליכי המשפט

סימן א': מועד המשפט

111. משהוגש כתב אישום יקבע בית המשפט מועד לתחילת המשפט.

112. בית המשפט רשאי מזמן לזמן לדחות את מועד תחילת המשפט או המשכו כפי הצורך, אולם אם התחיל בשמיעת הראיות, ימשיך ברציפות יום יום עד גמירא, זולת אם ראה, מטעמים שיירשמו, כי אין כל אפשרות לנהוג כך.

סימן ב': הודאה שבכתב

113. עד לפתיחת המשפט רשאי הנאשם, בהודאה בכתב לבית המשפט, להודות בעובדות הנטענות בכתב האישום, כולן או מקצתן, וכן לטעון עובדות נוספות; העתק מכתב ההודאה יומצא על ידי בית המשפט לקטיגור.

114. הודאה שבכתב אינה מונעת את הנאשם מטעון טענות מקדמיות לפי סעיף 132 או מהודות בעובדות או מטעון עובדות נוספות לאחר פתיחת המשפט.

סימן ג': נוכחות בעלי הדין

115. לא יידון אדם בפלילים אלא בפניו.

116. הואשם תאגיד או חבר בני-אדם, לא ייערך המשפט אלא בפני אחד המורשים כדין לייצג את התאגיד או חבר בני-האדם, ומורשה כאמור שהתייצב, דינו לענין סעיפים 91, 93, 117, 127, 132 ו-208 כדין נאשם, וכל המצאה לתאגיד או לחבר בני-האדם – היא גם המצאה למורשה.

117. על אף האמור בסעיפים 115 ו-116 נאשם – זולת נאשם שנמצא במעצר – שהוזמן לתחילת המשפט ולא התייצב, מותר לדונו שלא בפניו –
- (1) אם העבירה היא חטא או עוון והנאשם הודה בהודאה שככתב בכל העובדות הנטענות בכתב האישום, ולא טען בו עובדות נוספות שיש בהן לכאורה כדי לשנות את תוצאות המשפט;
- (2) אם הנאשם ביקש לערוך את המשפט שלא בפניו, והוא מיוצג בו על ידי סניגור, ובית המשפט סבור שלא יהיה בשפיטתו שלא בפניו משום עיוות דין לנאשם;
- אולם רשאי בית המשפט, בכל שלב של המשפט, להורות על נוכחותו של הנאשם.
118. נידון נאשם שלא בפניו על פי סעיף 117 (1), לא יגזור עליו בית המשפט עונש מאסר – למעט מאסר-על-תנאי – אלא אם נתנה תחילה הזדמנות לנאשם להשמיע את דברו לענין העונש בהתאם לסעיף 170.
119. אין בהוראות סעיפים 117–118 כדי לגרוע מסמכותו של בית המשפט להרחיק נאשם מאולם בית המשפט, אולם אם הורחק הנאשם יוכאו לידיעתו, בדרך שיקבע בית המשפט, ההליכים שהתנהלו שלא בפניו.
120. אם במועד שנקבע למשפט לא התייצב הקטיגור אף על פי שהודע לו המועד, ובית המשפט לא ראה לדחות את המשפט למועד אחר, ינהג כאילו חזר בו הקטיגור בהתאם לסעיף 77, אולם רשאי הוא להרשיע את הנאשם בעבירה המתגלית מן העובדות שהודה בהן או שהוכחו.
- סימן ד': פרוטוקול ותרגומים
121. במשפט פלילי ינוהל פרוטוקול שישקף את כל הנאמר והמתרחש בו.
122. הפרוטוקול יירשם בדרך שיקבע בית המשפט, בין בידי השופט או בידי רושם שקבע השופט, ובין במכשירי הקלטה או באמצעים מיכניים אחרים, או בידי עובד בית המשפט אשר נשיאו או שופט השלום הראשי, לפי הענין, אישרו כקצרן; ורשאי בית המשפט להרשות רישום פרוטוקול בידי קצרן אחר, אם הנאשם או הקטיגור ביקשו לעשות כן והובטח להנחת דעת בית המשפט כיסוי ההוצאות.
123. כתב האישום, מסמכים שהוגשו ונתקבלו על ידי בית המשפט וכל תעודה הנוגעת למשפט יצורפו לפרוטוקול ויהוו חלק ממנו.
124. בית המשפט רשאי, לפי בקשת בעל דין, ולאחר שנתן ליתר בעלי הדין הזדמנות להשמיע את דבריהם, לתקן רישום בפרוטוקול כדי להעמידו על דיוקו; רשות זו נתונה גם לאחר מתן פסק-הדין ועד שעברה התקופה לערעור עליו.
125. בקשה בדבר תיקונו של פרוטוקול וכל החלטה על בקשה כזאת, יירשמו בפרוטוקול וההחלטה תיחתם בידי בית המשפט.
126. פרוטוקול ישמש ראיה לכאורה על מהלך המשפט; אולם בערעור באותו ענין אין להביא ראיות הסותרות את הפרוטוקול אלא ברשות בית המשפט שלערעור.
127. נאשם שאינו יודע עברית, ימנה לו בית המשפט מתרגם או יתרגם לו בעצמו; יכול הנאשם לוותר על התרגום, כולו או מקצתו.

אין גוזרים מאסר אלא בפני הנאשם

הודעת ההליכים לנידון שלא בפניו

הער קטיגור

ניהול פרוטוקול

רישום הפרוטוקול

צירוף מסמכים לפרוטוקול

תיקון פרוטוקול

רישום תיקון

ראיה לכאורה

מתרגם לנאשם

128. ראייה הנמסרת ברשות בית המשפט שלא בעברית, או שלא בלשון אחרת השגורה בפני בית המשפט ובעלי הדין, תתורגם על ידי מתרגם, אם בית המשפט לא הורה הוראה אחרת; רישום התרגום בפרוטוקול ישמש ראייה לכאורה לדברים שתורגמו, ויחול עליו סעיף 126.

129. שכרו של מתרגם ישולם מאוצר המדינה, אם בית המשפט לא הורה הוראה אחת. שכרו של מתרגם

סימן ה': פתיחת המשפט ותשובת הנאשם

130. בפתיחת המשפט יודיע בית המשפט לנאשם את מהות האשמה שבה הוא מואשם. פתיחת המשפט

131. לאחר ההודעה יסביר בית המשפט לנאשם את תוכן כתב האישום, וכן יסביר לו במהלך המשפט את הזכויות הנתונות לו להגנתו – הכל במידה שראה בית המשפט צורך בהסבר לשם שמירה יעילה על זכויות הנאשם. הסברת כתב האישום וזכויות הנאשם להגנתו

132. לאחר הפתיחה רשאי הנאשם או סניגורו לטעון טענות מקדמיות, ובהן: טענות מקדמיות

(1) חוסר סמכות שיפוט מקומית;

(2) חוסר סמכות שיפוט עניינית;

(3) זיכוי קודם או הרשעה קודמת בשל המעשה נושא כתב האישום;

(4) משפט פלילי אחר תלוי ועומד נגד הנאשם בשל מעשה נושא כתב האישום;

(5) פגם או פסול בכתיב האישום;

(6) כתב האישום אינו מגלה עבירה;

(7) חסינות;

(8) התיישנות;

(9) חנינה.

133. נטענה טענה מקדמית, יחליט בה בית המשפט לאחר שנתן לקטיגור הודמנות להשיב עליה, אולם רשאי הוא לדחותה גם אם לא עשה כן; וכן רשאי הוא להשהות את מתן החלטתו עד לשלב אחר של המשפט; נתקבלה טענה מקדמית, רשאי בית המשפט לתקן את כתב האישום או את האישום או לכטלו. דיון בטענה מקדמית

134. לא טען הנאשם או סניגורו בשלב זה טענה מקדמית, אין בכך כדי למנעו מלטעון אותה בכל שלב אחר של המשפט, אולם לגבי הטענות המקדמיות המפורטות בפסקאות (1) ו-(6) לסעיף 132 אין הוא רשאי לעשות כן, אלא ברשות בית המשפט. טענות מקדמיות בשלב אחר של המשפט

135. לא בוטל האישום מכוח טענה מקדמית, ישאל בית המשפט את הנאשם מה תשובתו על האישום; בתשובתו רשאי הנאשם, כעצמו או על ידי סניגורו, וכשהוא נידון שלא בפניו – על ידי סניגורו, להודות בעובדות הנטענות בכתיב האישום, כולן או מקצתן, או לכפור בהן, ורשאי הוא, או סניגורו, לטעון עובדות נוספות בין אם הודה כאמור ובין אם לאו וכן רשאי הוא שלא להשיב. תשובת הנאשם לאישום

136. הודה הנאשם בעובדה, בהודאה שבכתב לפי סעיף 113, או בכל שלב של המשפט, רשאי בית המשפט לקבל הודאתו או לסרב לקבלה; ואם קיבל אותה, רשאי הנאשם או סניגורו, בכל שלב של המשפט עד להכרעת הדין, לחזור בו ברשות בית המשפט מן ההודאה כולה או מקצתה. קבלת הודאה וחזרה מהודאה

<p>137. עובדה שהודאה בה נתקבלה על ידי בית המשפט, יראוה כמוכחת כלפי הנאשם שהודה; בה, כל עוד לא חזרו ממנה לפי סעיף 136.</p>	<p>דין עובדה שהודו בה</p>
<p>138. נאשמו כמה נאשמים בכתב אישום אחד, ומהם שהודו בעובדות המספיקות כדי הרשעתם ומהם שלא הודו כך, לא יגזור בית המשפט את דינם של הנאשמים שהודו לפני שנסתיים בירור אשמתם של הנאשמים שלא הודו; אולם נאשם שהודה והוא נקרא להעיד במשפט, יגזור בית המשפט את דינו, ולא יעיד אותו נאשם אלא לאחר שנגזר דינו.</p>	<p>ענישה נאשמים בצוותא</p>
<p>סימן ו': בירור האשמה</p>	
<p>139. לא הודה הנאשם בעובדות או הודה ועדיין רובצת על הקטיגוריה חובת הוכחה, יביא הקטיגור לפני בית המשפט את ראיות הקטיגוריה לפי סדר שיקבע, ורשאי הוא להקדים להן דברי פתיחה.</p>	<p>פרשת הקטיגוריה</p>
<p>140. בגמר ראיותיו יודיע הקטיגור שפרשת הקטיגוריה הסתיימה.</p>	<p>סיום פרשת הקטיגוריה</p>
<p>141. עם סיום פרשת הקטיגוריה רשאי הנאשם, או סניגורו, לטעון כי האשמה לא הוכחה אף לכאורה, והקטיגור רשאי להשיב על הטענה.</p>	<p>טענת חוסר אשמה</p>
<p>142. קיבל בית המשפט את הטענה כי האשמה לא הוכחה אף לכאורה – יזכה את הנאשם ורשאי הוא לעשות כן, אף אם לא נטענה הטענה לפי סעיף 141, לאחר שנתן לקטיגור הזדמנות להשמיע את דברו בענין.</p>	<p>זיכוי בשל העדר הוכחה לכאורה</p>
<p>143. לא זוכה הנאשם לפי סעיף 142, יסביר לו בית המשפט את הדרכים הפתוחות בפניו לפי סעיף 144, ולאחר מכן רשאי הנאשם או סניגורו להביא לפני בית המשפט את ראיות הסניגוריה ורשאי הוא להקדים להן דברי פתיחה.</p>	<p>פרשת הסניגוריה</p>
<p>144. תוך כדי פרשת הסניגוריה רשאי הנאשם לנהוג כאחת מאלה: (1) להעיד כעד הסניגוריה, ואז יהיה עשוי להיחקר; (2) למסור הודעה, ואז לא ייחקר; (3) להימנע הן מעדות והן ממסירת הודעה.</p>	<p>דבר הנאשם</p>
<p>145. בית המשפט רשאי להרשות לקטיגור להביא ראיות לסתור נקודות שנתעוררו בראיות הסניגוריה ואשר הקטיגור לא יכול היה לצפותן מראש, או להוכיח עובדות שהנאשם חזר מהודאתו בהן לאחר סיום פרשת הקטיגוריה.</p>	<p>ראיות נוספות מטעם הקטיגור</p>
<p>146. הביא הקטיגור ראיות נוספות, רשאי הנאשם או סניגורו להביא ראיות לסתור אותן. 147. בגמר ראיותיו יודיע הנאשם, או סניגורו, שפרשת הסניגוריה הסתיימה.</p>	<p>ראיות לסתור ראיות נוספות סיום פרשת הסניגוריה</p>
<p>148. סיימו בעלי הדין הבאת ראיותיהם, רשאי בית המשפט לשמוע עד שהזמין מטעמו, ואפילו כבר נשמעה עדותו באותה ערכאה, ולהורות על הבאת כל ראיה אחרת.</p>	<p>ראיות מטעם בית המשפט</p>
<p>149. הובאו ראיות מטעם בית המשפט, רשאים בעלי הדין, ברשות בית המשפט, להביא ראיות לסתור אותן.</p>	<p>סתירת ראיות מטעם בית המשפט</p>
<p>150. כתום הבאת הראיות, או משנתקבלה הודאה בעובדות ולא הובאו ראיות, רשאים הקטיגור, ואחריו הנאשם או סניגורו, להשמיע את סיכומיהם לענין האשמה.</p>	<p>סיכומים</p>

סימן ז': סדר חקירת עדים

151. אין מעידים עד בפני עד שטרם העיד; אולם עד ששמע עדותו של עד אחר, אינו נפסל לעדות בשל כך בלבד.
152. עד נחקר תחילה על ידי בעל הדין שביקש את שמיעת עדותו; אחריו רשאי בעל הדין שכנגד לחקור את העד חקירה שכנגד, ואחריו רשאי בעל הדין שביקש את שמיעת העד לחזור ולחקרו חקירה חוזרת.
153. סימו בעלי הדין את חקירתם, רשאי בית המשפט לחקור את העד; להבהרת ענין רשאי הוא לשאול אותו שאלות גם במהלך חקירתם.
154. חקר בית המשפט עד לאחר שחקרוהו בעלי הדין, רשאי הוא להרשות להם חקירה נוספת להבהרת ענין שנתעורר בחקירתו של בית המשפט.
155. נאשמו כמה נאשמים בכתב אישום אחד, יהא סדר חקירת העדים על ידיהם או על ידי סניגוריהם, אם לא הורה בית המשפט על סדר אחר, כזה:
- (1) בחקירה ראשית – תחילה הנאשם או סניגורו שביקש שמיעת עדותו ואחר כך יתר הנאשמים או סניגוריהם לפי הסדר שבו רשומים הנאשמים בכתב האישום;
 - (2) בחקירה שכנגד – הנאשמים או סניגוריהם לפי הסדר שבו רשומים הנאשמים בכתב האישום;
 - (3) בחקירה חוזרת – בהיפוך הסדר שבפסקה (1).
156. לא קרא הקטיגור עד שצויין כעד הקטיגוריה בכתב האישום, והעד נקרא להעיד על ידי הנאשם או סניגורו, רשאי בית המשפט להרשות לנאשם או לסניגור לחקור את העד בחקירה הראשית כאילו היתה חקירה שכנגד ולקבוע סדר חקירתו על ידי בעלי הדין האחרים.
157. ראה בית המשפט מעדותו של עד שנקרא על ידי בעל דין כי הוא עד עויין, רשאי הוא להרשות לבעל הדין לחקור אותו בחקירה הראשית כאילו היתה חקירה שכנגד, ולקבוע סדר חקירתו על ידי בעלי הדין האחרים.
158. חשש בית המשפט כי עדו של אחד הנאשמים יעיד עדות שהיא לרעת נאשם אחר, רשאי הוא להרשות לנאשם האחר או לסניגורו, אם לא חקר את העד חקירה ראשית, לחקרו חקירה שכנגד לפני הקטיגור.
159. עד שנקרא להעיד מטעם בית המשפט יתן בית המשפט לבעלי הדין הזדמנות לחקרו חקירה שכנגד בסדר שיקבע.

סימן ח': פסק הדין

160. בתום בירור האשמה יחליט בית המשפט בהחלטה מנומקת בכתב, על הרשעת הנאשם או על זיכויו (להלן – הכרעת הדין); בית המשפט ישמיע את הכרעת הדין על נימוקיה בפומבי, יחתום עליה ויסמנה בתאריך השימוע.
161. זיכה בית המשפט את הנאשם, רשאי הוא, על אף האמור בסעיף 160, ליתן את הכרעתו ללא נימוקים; אולם אם נתבקש בשעת הדיון, או בכתב תוך שבועה ימים מיום הכרעת הדין, על ידי אחד מבעלי הדין ליתן נימוקים יתבם תוך שלושים יום לאחר הכרעת הדין ויודיעם לנאשם ולקטיגור בכתב.

162. זוכה הנאשם מכל אשמה, תהא הכרעה זו פסק-הדין.
163. בית המשפט רשאי על אף האמור בסעיפים 18 (1) ו-28 (1) לחוק בתי המשפט, תשי"ז—1957, להרשיע נאשם בעבירה שאשמתו בה מתגלית מן העובדות שהוכחו לפניו, אף אם עובדות אלה לא נטענו בכתב האישום, ובלבד שניתנה לנאשם הזדמנות סבירה להתגונן, ושלא יוטל עליו עונש חמור מזה שאפשר היה להטיל עליו אילו הוכחו העובדות כפי שנטענו בכתב האישום.
164. בית המשפט רשאי להרשיע נאשם בשל כל אחת מן העבירות שנתגלו מן העובדות שהוכחו לפניו, אך לא יטיל עליו בגזר דינו אלא עונש אחד בשל אותו מעשה.
165. הרשיע בית המשפט את הנאשם, רשאי הקטיגור להביא ראיות, שיש בהן ענין למידת העונש ובכלל זה הרשעותיו הקודמות.
166. הרשעה קודמת מותר להוכיח, בנוסף על כל דרך אחרת של הוכחה כדין, גם כאחד מאלה —
- (1) בהעתק מפסק הדין המרשיע אותו נאשם, מאושר בחתימת פקיד בית המשפט שבו הורשע הנאשם;
- (2) באישור מאת הממונה על בית הסוהר שבו נשא אותו נאשם את ענשו, או חלק ממנו;
- (3) בצו שלפיו הושם אותו נאשם במאסר לנשיאת ענשו;
- (4) בהעתק מרשימת ההרשעות הקודמות המתנהלת על ידי המשטרה —
- (א) אם הוגש לבית המשפט בפני הנאשם, והנאשם לא הכחיש את ההרשעות;
- (ב) אם התנהל המשפט שלא בפני הנאשם, והעתק הרשימה הומצא לו על ידי הקטיגור לאחר שהורשע כדין, והנאשם לא הודיע לבית המשפט בכתב שהוא מכחיש את ההרשעות.
167. לאחר ראיות הקטיגוריה רשאי הנאשם לנהוג, לענין מידת העונש, כאמור בסעיף 144, וכן רשאי הוא להביא ראיות אחרות להקלת העונש.
168. לפני מתן גזר הדין ינהג בית המשפט בהתאם לסעיף 19 לחוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ד—1954, בדבר קבלת תסקיר בכתב של קצין מבחן, ורשאי הוא לצוות על בדיקת הנאשם על ידי רופא או מומחה אחר או על חקירות אחרות הנראות לו מועילות לקביעת העונש.
169. העתק התסקיר, תוצאות הבדיקות והחקירות האחרות, יימסרו לבעלי הדין, ובית המשפט ישמע כל טענה לכתוב בהם, אם לא ציוה בית המשפט, מטעמים מיוחדים, שאין לגלות את תכנם, כולו או מקצתו, לבעלי הדין.
170. נסתיימו ההליכים האמורים בסעיפים 165 עד 169, רשאים הקטיגור, ואחריו הנאשם וסניגורו להשמיע את סיכומיהם לענין העונש.
171. לאחר הסיכומים לענין העונש יקבע בית המשפט את ענשו של הנאשם בגזר דין; בית המשפט יקרא את גזר הדין כסומכי, יתורם עליו ויסמנו בתאריך שימועו.
172. רשאי בית המשפט להשמיע את הכרעת הדין וגזר הדין אף שלא בפני הקטיגור.

הכרעת הדין
בוכזי

הרשעה בעבירה
על פי עובדות
שלא נכללו
בכתב האישום

הרשעה בעבירות
אחדות

ראיות לקביעת
מידת העונש

דרכי הוכחת
הרשעות קודמות

דברי הנאשם

ראיות נוספות
למידת העונש

גילוי התסקיר
ותוצאות בדיקות
החקירות

סיכומים לענין
העונש

גזר הדין

מתן פסק דין שלא
פני קטיגור

173. גזר הדין יצורף להכרעת הדין, ושניהם יחד יהיו את פסק הדין.

ססק הדין

174. כחום שימוע גזר הדין יסביר בית המשפט לנאשם – אם הוא נוכח – את זכותו לערער על פסק הדין ויודיע לו על המועד להגשת הערעור.

הודעה על זכות ערעור

פרק ששי : ערעור

175. המערער יגיש הודעת ערעור לבית המשפט שלפניו הוא מערער (להלן – בית המשפט ש'לערער), אם במישרין ואם באמצעות בית המשפט שעל פסק דינו מערערים.

הגשת ערעור

176. תקופת הערעור היא – לנאשם שלושים יום ולקטיגור ארבעים וחמישה יום מיום מתן פסק הדין, ואם ניתנו הנימוקים לאחר פסק הדין – מיום מתן הנימוקים; היתה דרושה רשות לערער, תוגש בקשת הרשות תוך אותן תקופות והודעת הערעור תוגש תוך התקופות האמורות מיום מתן הרשות.

תקופות הערעור

177. ניתנו פסק הדין, נימוקיו או הרשות לערער, שלא בפני הנאשם, תתחיל התקופה האמורה לגבי ערעור הנאשם, מיום המצאתם לו.

התקופה לערעור כשפסק הדין ניתן שלא בפני הנאשם

178. בית המשפט שלערעור רשאי, על פי בקשת מערער, להאריך את התקופות האמורות בסעיפים 176 ו-177.

הארכת מועדים

179. פסק דין של ערכאה קודמת המטיל עונש מוות ולא הוגש עליו ערעור על ידי הנידון, רואים אותו כאילו הוגשה עליו הודעת ערעור מטעמו במועדה.

ערעור אוטומטי

180. לא פורטו בהודעת הערעור נימוקי הערעור או נימוקים מספיקים, רשאי בית המשפט שלערעור להורות למערער להגיש נימוקים, או נימוקים מפורטים יותר, במועד שיקבע; לא עשה המערער כן, רשאי בית המשפט לבטל את הערעור.

נימוקי הערעור

181. בית משפט שלערעור רשאי להרשות למערער לתקן הודעת ערעור או נימוקי ערעור בכל שלב של הערעור.

תיקון הודעת ערעור ונימוקי ערעור

182. בית המשפט שלערעור רשאי לדון בבקשת רשות לערער, כאילו היתה הודעת ערעור.

דיון לפי בקשת רשות לערער

183. מערער רשאי לחזור בו מערעורו ברשות בית המשפט שלערעור.

חזרה מערעור

184. הוגשו על פסק דין ערעור על ידי יותר מבעל דין אחד – יאוחדו ויישמעו כאחד; אולם אם היו הערעורים על ידי נאשמים אחדים ולא היה ערעור על ידי קטיגור – רשאי בית המשפט שלערעור לצוות על הפרדתם ולשמעם בנפרד.

איחוד ערעורים

185. בערעור יטען תחילה המערער ואחריו המשיב; באיחוד ערעוריהם של הנאשם ושל הקטיגור יטען תחילה הנאשם ואחריו הקטיגור, זולת אם הורה בית המשפט על דרך אחרת; באיחוד ערעוריהם של נאשמים אחדים, יקבע בית המשפט את סדר הטענות ביניהם; ויכול בית המשפט להרשות לכל אחד מבעלי הדין להוסיף לטעון או להשיב על טענות בעל הדין האחר.

סדר הטענות בערעור

186. כל מקום שנתבקש בית המשפט שלערעור להטיל עונש על הנאשם או להגדיל את עינו, יטען לענין העונש תחילה הקטיגור ואחריו הנאשם וסניגורו.

סדר הטענות לענין העונש

187. הדיון בערעור יהיה בפני בעלי הדין; אולם אם הוזמן בעל דין ולא התייצב, רשאי בית המשפט לדון בערעור שלא בפניו.

ערעור בפני בעלי הדין

188. בית המשפט שלערעור רשאי להורות לערכאה הקודמת למסור לו, בכתב, מסקנות עובדתיות נוספות בשאלות שיפרש בהוראה. מסקנות עובדתיות נוספות על ידי ערכאה קודמת קבלת ראיות
189. בית המשפט שלערעור רשאי, אם הוא סבור כי הדבר דרוש לעשיית צדק, לגבות ראיות, או להורות לערכאה הקודמת לגבות אותן ראיות שיוורה. שינוי במסקנות
190. בית המשפט שלערעור רשאי להסיק מחומר הראיות שהיה לפני הערכאה הקודמת, או לפניו, מסקנות משפטיות או עובדתיות שונות משהסיקה הערכאה הקודמת, או לקבוע כי אין בו יסוד למסקנותיה. סמכות בית המשפט שלערעור
191. בית המשפט שלערעור רשאי לעשות אחת מאלה:
 (1) לדחות את הערעור;
 (2) לקבל את הערעור, כולו או מקצתו, ולשנות את פסק הדין של הערכאה הקודמת או לבטלו וליתן אחר במקומו, או להחזיר את המשפט לערכאה הקודמת בצירוף הוראות;
 (3) ליתן בקשר לפסק הדין כל החלטה אחרת שהערכאה הקודמת היתה מוסמכת לתתה. הראיות במשפט שהוזר
192. הוחזר המשפט לערכאה הקודמת, רשאית היא, בכפוף להוראות בית המשפט שלערעור, להיזקק לראיות שנתקבלו על ידיה מלכתחילה, בלי לגבותן שנית. דחיית ערעור על אף טענה שנתקבלה
193. בית המשפט שלערעור רשאי לדחות ערעור אף אם קיבל טענה מן הטענות שנטענו בו, אם הוא סבור כי לא נגרם עיוות דין. הרשעה בעבירה שונה
194. בית המשפט שלערעור רשאי להרשיע נאשם בעבירה שונה מזו שהורשע בה בערכאה הקודמת, ובלבד שאשמתו בה מתגלית מן הראיות, אלא שלא יוטל עליו עונש חמור מזה שאפשר היה להטיל עליו אילו הוכחו העובדות כפי שנטענו בכתב האישום. תנאי להגדלת העונש
195. פרט לאמור בסעיף 194, לא יגדיל בית המשפט שלערעור את העונש שהוטל על נאשם, זולת אם הוגש לפניו ערעור על קולת העונש. שימוע פסק דין בערעור
196. בית המשפט שלערעור ישמיע את פסק דינו על נימוקיו בפומבי, יחוסם עליו ויסמנו בתאריך שימועו, ואלם אם זיכה את הנאשם, רשאי הוא לתת את נימוקיו במועד מאוחר יותר ולהודיעם לבעלי הדין בכתב. הסברת זכות הערעור
197. כתום קריאת פסק דין שיש עליו ערעור נוסף יסביר בית המשפט לנאשם את זכותו לערער. מתן הוראות אחרות בערעור
198. בית המשפט שלערעור רשאי, בין במהלך דיונו ובין בהחלטתו, לתת כל הוראה שערכאה קודמת מוסמכת לתתה על פי כל דין, בתיאומים לפי הענין. פירושים
199. בפרק זה, לגבי ערעור נוסף, "ערכאה קודמת" – לרבות ערכאת ערעור קודמת.

פרק שביעי : הוראות שונות

200. ככל עת שלאחר הגשת כתב אישום ועד להכרעת הדין בערכאה קודמת, רשאי היועץ המשפטי לממשלה, בהודעה בכתב לבית המשפט, להפסיק את האישום; הוגשה הודעה כאמור, יפסיק בית המשפט את ההליכים באותו משפט.
201. אישום שהופסק לפי סעיף 200 רשאי היועץ המשפטי לממשלה, בהודעה בכתב לבית המשפט, לחדשו כל עוד לא התיישנה העבירה; הוגשה הודעה כאמור, יחדש בית המשפט את ההליכים, ורשאי הוא להמשיך בהם מן השלב שאליו הגיעו לפני ההפסקה.
202. נבצר משופט מסיבה כל שהיא לסיים את המשפט, בין שהתחיל בגביית ראיות ובין שטרם התחיל בכך, רשאי שופט אחר להמשיך במשפט מן השלב שאליו הגיע קודמו; התחיל קודמו בגביית ראיות, רשאי הוא לנהוג בראיות שנגבו על ידי קודמו כאילו גבה אותן בעצמו, או לחזור ולגבות את הראיות, כולן או מקצתן.
203. הורכב בית המשפט משופטים אחדים ונבצר מאחד מהם לסיים את המשפט או הערעור, ונקבע שופט אחר במקומו, רשאי בית המשפט בהרכבו החדש לנהוג כאמור בסעיף 202.
204. כל סמכות הנתונה לפי חוק זה לבית המשפט או לשופט, וכל פעולה שהם נדרשים לעשותה, יהיו – כל עוד לא החל המשפט – בסמכותו של כל שופט אותו בית משפט.
205. מקום שבו בית המשפט מורכב משופטים אחדים – כל סמכות הנתונה לפי חוק זה לבית המשפט או לשופט, וכל פעולה שהם נדרשים לעשות, יהיו בשעה שבית המשפט אינו יושב בדין, בסמכותו של אב בית הדין; כן תיעשה על ידי כל פעולה של בית המשפט לפי סעיפים 12, 98, 122, 127, 130, 131, 143, 174 ו-197.
206. נפטר אדם – ייפסק כל הליך פלילי נגדו.
207. אין מצרפים תביעה אזרחית למשפט פלילי.
208. (א) כל מסמך שיש להמציאו לאדם לפי חוק זה, המצאתו תהיה באחת מאלה:
- (1) במסירה לידו של האדם; ובאין למצוא את האדם במקום עסקו או במקום מגוריו – לידי אדם הגר עמו ונראה שמלאו לו 18 שנה; ובתאגיד ובחבר בני-אדם – במסירה לידי ממלא תפקיד בהם;
 - (2) במשלוח מכתב בדואר רשום לפי מענו של האדם עם אישור מסירה; בית המשפט רשאי לראות את התאריך שבאישור המסירה כתאריך ההמצאה.
 - (ב) מסירה לידי סניגור הנאשם, או מסירה כמשרד הסניגור לידי פקידו, וכן משלוח מכתב רשום עם אישור מסירה לפי מען משרדו, כמוה כהמצאה לנאשם, זולת אם הודיע הסניגור לבית המשפט, תוך שלושה ימים, כי מטעמים שאין לו שליטה עליהם, אין ביכולתו להביא את המסמך לידיעת הנאשם.
 - (ג) נוכח בית המשפט כי המצאה לפי סעיף זה לא בוצעה עקב סירובו של המקבל לקבל את המסמך או המכתב, או לחתום על אישור המסירה, רשאי בית המשפט לראות את המסמך כאילו הומצא כדין; הוא הדין אם נוכח בית המשפט כי אין המוסד יכול למצוא את המקבל, לאחר שנקט אמצעים סבירים לשם כך, במקום שיש למסור את המסמך, וכי העתק מן המסמך הודבק על חדלת החיצונית או באופן בולט אחר באותו מקום.
209. בכל ענין של סדר הדין שאין עליו הוראה בחיקוק, ינהג בית המשפט בדרך חזרה לראיתו לו טובה ביותר לעשיית משפט צדק.

210. ליקוי בעריכתו של מסמך הנערך לפי חוק זה או אי-התאמה בין מסמך למסמך, אין בהם כדי לפגום בתקפם של ההליכים על פיהם; אולם אם נראה לכית המשפט, כי יש בדבר חשש לעיוות דינו של הנאשם, ידחה את הדיון למועד אחר או יורה הוראה אחרת, כדי להסיר את החשש.

211. בעבירות שנקבעו כעבירות קנס לפי פקודת התעבורה⁵, פקודת העיריות, 1934⁶, או לפי חיקוק אחר, ששר המשפטים, באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, הכריז עליהם בצו כעל עבירות קנס, רשאי שר המשפטים לקבוע בתקנות סדרי דין מיוחדים לדיון בה, אף בסטייה מהוראות חוק זה.

212. בעבירות לפי פקודת התעבורה, או תקנות לפיה, פקודת העיריות, 1934, פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי), 1947⁷, או לפי חיקוק אחר ששר המשפטים, באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, קבע לכך, ושאינן עבירות קנס, רשאי שר המשפטים לקבוע בתקנות סדרי אישום ומסירת הזמנה למשפט, אף בסטייה מהוראות חוק זה.

213. (א) בעבירות לפי פקודת התעבורה או התקנות לפיה, או לפי פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי), 1947, שלא גרמה לתאונת דרכים בה נחבל אדם חבלה של ממש, רשאי שר המשפטים לקבוע בתקנות, דרך כלל או בסייגים –

(1) כי יראו נאשם שלא התייצב בבית המשפט ולא השיב על האשמה, בכתב או בעל פה, כמודה בה;

(2) כי נאשם המודה בעבירה בכתב, רשאי לבקש עם זאת שבית המשפט יקבע את ענשו גם על עבירות אחרות שסעיף זה חל עליהן, וכי הוראות סעיף 14 לחוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ד–1954, יחולו על הנאשם.

(ב) פסק דין מרשיע שניתן לפי תקנות על פי סעיף קטן (א) (1) רשאי בית המשפט שנתנו לבטלו על פי בקשת הנידון, אם הוגשה תוך חמישה עשר יום מהיום שנמסר לו פסק הדין.

214. (א) הוראות חוק זה אינן גורעות מסמכותו של אדם המוסמך לחקור בעבירה, או לנהל את הקטיגוריה, על פי חיקוק אחר.

(ב) חוקר כאמור יעביר את תוצאות חקירתו לפרקליט המחוז; אולם אם נקבע בחיקוק אדם אחר המוסמך לנהל את הקטיגוריה באותה עבירה, יעביר את תוצאות חקירתו לאדם כאמור.

215. הוראות חוק זה אינן גורעות מהוראות חוק בתי המשפט, תשי"ז–1957, זולת אם נאמר כן במפורש.

216. (א) הליך פלילי התלוי ועומד בבית משפט ערב תחילת חוק זה, יימשכו ההליכים בו כאילו לא נכנס חוק זה לתקפו, אולם אם הוחזר המשפט מבית המשפט שלערעור – ידונו בו לפי חוק זה.

(ב) מי שערב תחילתו של חוק זה היה מוסמך מטעם היועץ המשפטי לממשלה לשמש קטיגור, רואים אותו כאילו הוסמך לכך לפי חוק זה.

217. בחוק זה –
"מעשה" – לרבות נסיון או מחדל;
"הרשעה", לענין סעיף 2 – לרבות העמדה למבחן ללא הרשעה תחילה.

5 דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 7, תשכ"א, עמ' 173.

6 ע"ר 1934, תוס' 1 מס' 414, עמ' 1.

7 ע"ר 1947, תוס' 1, מס' 1568, עמ' 41.

218. בחוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ד-1954* —

- (1) בסעיף 35, אחרי "שקבע בית המשפט" יבוא "היה בית המשפט שלערעור סבור שערעור הנאשם אין לו יסוד, רשאי הוא לחייבו בהוצאות הערעור בסכום שיקבע", ובסיפה במקום "הוצאות המשפט" יבוא "הוצאות";
 (2) בסעיף 36, במקום "קובלנה פרטית" יבוא "קובלנה", ובסופו יוסף "ובקובלנה רשאי הוא לצוות על תשלום כאמור על ידי הקובל".

219. חוק לתיקון סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות), תשי"ח-1958*, ייקרא "חוק חקירת סיבות מוות, תשי"ח-1958".

220. בטלים — ביטולים

- (1) פקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום)¹⁰, פרט לסעיפים 27, 34, 36, 37 ו-56;
 (2) סעיפים 2, 3, 4 ו-5 לפקודת חוק הפרוצידורה (תיקון), 1934¹¹;
 (3) פקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטות תכופות בבתי משפט מחוזיים), 1946¹², ותקנות בתי המשפט המהוזיים (משפטים תכופים), 1938¹³; ובכל מקום בחיקוק שנזכרים חיקוקים אלה או שמדובר בדיון תכוף או במשפט תכוף, יבואו במקומם חוק זה או הליכים לפיו;
 (4) סעיפים 12 (2), (3), (א3), (5) ו-(6), 15, 18, 19, 20, 22, 23, 29 ו-30 לפקודת שיפוט בתי משפט השלום, 1947¹⁴, וסעיף 16 בה, במידה שהוא חל על משפטים פליליים, וכן תוספת א' ותוספת ב' לפקודה;
 (5) תקנות 242 עד 280 לתקנות הפרוצידורה בבית משפט השלום, 1940¹⁵, פרט לתקנה 271א;
 (6) חוק הפרוצידורה הפלילית העותמאני מיום 26 ביולי 1879;
 (7) פקודת לימוד סניגוריה על אסירים עניים¹⁶;
 (8) פקודת השחרור בערבות, 1944¹⁷;
 (9) חוק לתיקון סדרי הדין הפלילי (סיכומי טענות), תשי"ז-1957¹⁸;
 (10) סעיפים 19 (ד) ו-33 לחוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ד-1954¹⁹, ובסעיף 31 בו יימחקו המלים "ולא השים עצמו צד אזרחי לקובלנה";
 (11) סעיפים 1 עד 18 לחוק לתיקון סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות), תשי"ח-1958²⁰;

8 ס"ח 166, תשי"ד, עמ' 234.

9 ס"ח 242, תשי"ח, עמ' 54.

10 חוקי א"י, כרך א', פרק ל"ו, עמ' 446.

11 ע"ר 1934, תוס' 1, מס' 459, עמ' 177.

12 ע"ר 1946, תוס' 1, מס' 1543, עמ' 233.

13 ע"ר 1938, תוס' 1, מס' 757, עמ' 220.

14 ע"ר 1947, תוס' 1, מס' 1612, עמ' 224.

15 ע"ר 1940, תוס' 2, מס' 978, עמ' 29.

16 חוקי א"י, כרך ב', פרק ק"ג, עמ' 1145.

17 ע"ר 1944, תוס' 1, מס' 1359, עמ' 57.

18 ס"ח 217, תשי"ז, עמ' 41.

19 ס"ח 166, תשי"ד, עמ' 234.

20 ס"ח 242, תשי"ח, עמ' 54.

- (12) תקנות סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים), תשי"ח—1958²¹;
 (13) תקנות סדרי הדין הפלילי (מועד חקירת פשעים), תשי"ט—1959²²;
 (14) סעיף 21 לפקודת החוק הפלילי, 1936²³;
 (15) סעיף 31 לפקודת הפרשנות²⁴;
 (16) סעיפים 3, 4 ו-6 לחוק כתי המשפט (עבירות שענשן מוות), תשכ"א—
 1961²⁵;
 (17) סעיף 12 לחוק למניעת מפגעים, תשכ"א—1961²⁶.

221. (א) שר המשפטים, ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות בכל ענין הנוגע לביצועו.

(ב) שר המשפטים, בהתייעצות עם שר המשטרה, רשאי לקבוע כללים לתיאום פעולות הפרקליטות והמשטרה.

(ג) שר המשפטים רשאי להעניק בצו לפרקליט אחר מפרקליטות המדינה כל סמכות הנתונה לפי חוק זה לפרקליט מחוז.

222. תחילתו של חוק זה כעבור שלושים יום מיום פרסומו.

תוספת

(סעיפים 58 ו-82)

עבירות לפי הסעיפים 86, 97, 100 (ג), 102, 200, 241, 249, 250, 286, 326 (1), 385, 387 לפקודת החוק הפלילי, 1936.

עבירות לפי סעיף 3 לפקודת זכות יוצרים²⁷;

עבירות לפי סעיף 3 לפקודת סימני סחורות²⁸;

עבירות לפי סעיף 36 לפקודת סימני המסחר, 1936²⁹;

עבירות על חוק הבחירות לכנסת, תשט"ו—1955 [נוסח משולב]³⁰;

עבירות על הסעיפים 40 עד 46 לפקודת העיריות, 1934³¹;

עבירות על צו לפי סעיף 2 לפקודת המועצות המקומיות, 1941³²;

עבירות בקשר לבחירות למועצה מקומית, וכן עבירות על חוק הבחירות לגופים

ציבוריים, תשי"ד—1954³³, הכל במידה שעבירות אלה בתחום סמכותו של שופט שלום;

עבירות בשל העברת חזקה, סיוע לקבל חזקה וקבלת חזקה, לפי סעיף 37 לחוק דמי

מפתח, תשי"ח—1958³⁴;

עבירות לפי סעיף 11 לחוק למניעת מפגעים, תשכ"א—1961.

21 ק"ת 773, תשי"ח, עמ' 782.

22 ק"ת 920, תשי"ט, עמ' 1564.

23 ע"ר 1936, תוס' 1 מס' 652, עמ' 263.

24 דיני ישראל, גוסס חדש, מס' 1, עמ' 2.

25 ס"ח 326, תשכ"א, עמ' 26.

26 ס"ח 332, תשכ"א, עמ' 58.

27 חוקי א"י, כרך א', סרק כ"ה, עמ' 364; ס"ח 118, תשי"ג, עמ' 38.

28 חוקי א"י, כרך ב', סרק צ"א, עמ' 889.

29 ע"ר 1938, תוס' 1, מס' 843, עמ' 5.

30 ס"ח 174, תשט"ו, עמ' 30.

31 ע"ר 1934, תוס' 1 מס' 414, עמ' 1.

32 ע"ר 1941, תוס' 1 מס' 1154, עמ' 119.

33 ס"ח 153, תשי"ד, עמ' 110.

34 ס"ח 281, תשי"ח, עמ' 177.

דברי הסבר

הקדמה

הצעת החוק המוצעת כזה היא חוליה נוספת בשורת הצעות חוק הכאות לחדש את פני המשפט הישראלי בתחומים מקיפים, ולהעמיד נושא משפטי שלם על בסיס-חקיקה חדש. כדוגמתה כבר נתקבל חוק השיפוט הצבאי, תש"ו-1955, והוגשה לכנסת הצעת חוק הירושה. מגמתה העיקרית של ההצעה היא, לרכז את דיני הפרוצידורה הפלילית, המפורטים כיום בחקיקים מתקופות שונות, ולתיתם בלבוש חדש. עם זאת יש בה כמה חידושים ושינויים חשובים. היא באה במקום הוראותיהם של החקיקים המפורטים בסעיף 220, שהחשובים בהם הם פקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום)¹, פקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטות תכופות בתי משפט מחוזיים), 1946², ותקנות בתי המשפט המחוזיים (משפטים תכופים)³, הסעיפים המבוטלים מפקודת שיפוט בתי משפט שלום, 1947⁴, ותקנות הפרוצידורה בבית משפט שלום, 1940⁵.

לא נכללו בהצעה מספר עניינים שבחוק הקיים שאין לשנות בהם והם יכולים לעמוד בנפרד. אלה הם:

א. עניני מעצר עבריינים וחשודים בטרם הוגש כתב אישום, עריכת חיפושים לשם גילוי עבירות ותפיסת חפצים ומסמכים הדרושים בקשר לגילוי עבירות וניהולם של המשפטים הפליליים — אלה מסודרים בפקודת הפרוצידורה הפלילית (מאסר וחיפושים);
ב. סדרי הדין במשפט חוזר. אלה הוסדרו בתקנות בתי המשפט (סדרי הדין במשפט חוזר), תשי"ז-1957⁶, שהותקנו לפי סעיף 9(ד) לחוק בתי המשפט, תשי"ז-1957⁷, הנותן סמכות מיוחדת לכך.

ג. סדרי הדין בדיון נוסף וסדרי הגשת עדות מומחים בכתב — אלה לא נכללו, משום שהם עניינים המשותפים לדיון הפלילי ולדיון האזרחי, והם הוסדרו בחקיקים חדשים.
ד. עניינים שהוסדרו בחוק בתי המשפט, תשי"ז-1957, כגון הרכב בתי המשפט בדונם בעבירות מסוגים שונים, שיפוטם העניני, הכלל של סומביות הדיון והיצואים מכלל זה, הוראות בדבר פרסומים הנוגעים להליכים פליליים, וכדומה.

החידושים הבולטים אשר ההצעה מביאה בחוק הקיים מתייחסים לעניינים אלה:

א. המדינה כסמכות ריבונית היא התובעת במשפט פלילי, והיועץ המשפטי לממשלה והקטיגורים האחריים הם עושי-דברה. הנוהג הקיים להגיש את כתבי האישום בשם היועץ המשפטי לממשלה — בוטל.

ב. מסלול הדיון במשפט יועבר מן הדיון באישום לדיון בעובדות המהוות את העבירה. כתב האישום יהיה מבוסס בעיקרו על עובדות אלה, ולא על אישום פורמלי כפי שהוא נהוג כיום; הודאת הנאשם או כפירתו תתייחס לעובדות המהוות את העבירה, ואשמתו תיקבע על ידי בית המשפט כמסקנה מן העובדות שהודה בהן או הוכחו לפניו.

ג. החקירה המוקדמת תבוטל. כיום מותר לקיים חקירה מוקדמת בעבירה שדינה מאסר עשר שנים או יותר. הנסיון הראה כי אין בניהול החקירה המוקדמת תועלת מעשית במידה ראויה, ומוטב לבטלה.

1 חוקי א"י, כרך א', סרק ל"ו, עמ' 446.

2 ע"ר 1946, תוס' 1 מס' 1543, עמ' 235.

3 ע"ר 1938, תוס' 1 מס' 755, עמ' 220.

4 ע"ר 1947, תוס' 1 מס' 1612, עמ' 224.

5 ע"ר 1940, תוס' 2 מס' 978, עמ' 29.

6 ק"ת 731, תשי"ז, עמ' 1902.

7 ס"ח 233, תשי"ז, עמ' 148.

ד. זכות העיון של הנאשם בחומר הראיות שבידי הקטיגוריה. המוענקת כיום רק באישום על פשע תורחב; הנאשם יהיה זכאי לכך בכל אישום בין על פשע ובין על עוון.
ה. יורחבו האפשרויות לדון נאשמים שלא בפניהם, באופן שבכל משפט יוכל בית המשפט להיעזר לבקשת הנאשם לערוך את המשפט שלא בפניו, אם הוא מיוצג על ידי עורך דין, ואם בית המשפט סבור שעל ידי כך לא ייגרם לנאשם עיוות דין.
ו. יוטלו הגבלות קפדניות על האפשרות להחזיק אדם במעצר עקב הליכים פליליים נגדו: עצור ישוחרר ממעצר אם לא הוגש נגדו כתב אישום תוך 90 יום ממצערו, או אם המשפט לא התחיל תוך 120 יום מיום הגשת כתב האישום, או אם הדיון בו לא נסתיים תוך שנה מאותו יום. עצור יוכל להיות מוחזק במעצר לאחר התקופות האמורות רק על פי החלטת שופט של בית המשפט העליון.

פרק ראשון

הפרק הראשון לחוק המוצע כולל מספר הוראות כלליות ואלה עיקרן:

א. תחולת החוק. – סדרי הדין לפי החוק המוצע יחולו על כל משפט פלילי, מלבד אם נקבעו סדרי דין מיוחדים לבית המשפט הדן בעבירה או לעבירה שדנים עליה (סעיף 1).
דוגמאות לבתי המשפט הדנים בפלילים שנקבעו להם סדרי דין מיוחדים הם בית המשפט לעבריינים צעירים, בתי הדין הצבאיים ובתי הדין המשמעתיים של המשטרה.
דוגמה לעבירות שנקבעו בשבילן סדרי דין מיוחדים הן עבירות מסויימות לפי פקודת התעבורה⁸ ותקנות לפיה, שהוכרזו כ"עבירות קנס" על ידי שר התחבורה, ואשר סעיף 19א לפקודת התעבורה, קובע לגביהן סדרי דין מיוחדים, והוראות דומות בסעיף 99א לפקודת העיריות, 1934⁹, לגבי עבירות על חוקי עזר של עיריות אשר שר הפנים, בהסכמת שר המשפטים, מוסמך לקבוען כעבירות קנס.

סעיפים 211 עד 213 לחוק המוצע משלימים סוגיה זו, בתיבתם אפשרות לקבוע סדרי דין מיוחדים לעבירות קלות ושכיחות. לפיהם, שר המשפטים יוכל להתקין בתקנות סדרי דין בסטייה מהוראות החוק המוצע, והכוונה לסדרי דין אשר ילכו בעקבות סעיף 19א לפקודת התעבורה, ויאפשרו במקרים אלה מסירת הזמנה למשפט בדרך מהירה, וכן שפיטת הנאשם שלא בפניו אם לא הגיב על הזמנה למשפט ולא הופיע למשפטו בדומה להוראות מקבילות בתקנות 244 עד 244א לתקנות הפרוצידורה בבתי משפט השלום, 1940¹⁰.

פרט ליוצאים מן הכלל אלה, יהיו סדרי הדין לפי החוק המוצע כלליים ויחולו בכל ענין פלילי בבתי המשפט העירוניים, בתי משפט השלום, בתי המשפט המחוזיים ובבית המשפט העליון.

ב. דין כפול. – החוק הקיים כולל, בכמה מקומות, הוראות בדבר מניעת "דין כפול", ואלה הן:

1. סעיף 21 לפקודת החוק הפלילי, 1936¹¹:

"אין להטיל פעמיים אחריות פלילית על אדם, בין על פי הוראות החוק הזה או על פי הוראות כל חוק אחר, בשל אותו המעשה או אי המעשה, מלבד אם נגרמת מיתתו של אדם אחר באמצעות המעשה או אי המעשה, ובמקרה זה יוכלו לחייבו בדין בשל עבירה שבה אשם מחמת שגרם למיתה כזאת למרות שנחתייב כבר בדין בשל עבירה אחרת שנוצרה על ידי המעשה או אי המעשה."

⁸ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 7, תשכ"א, עמ' 173.

⁹ ע"ר 1934, תוס' 1 מס' 414, עמ' 1.

¹⁰ ע"ר 1940, תוס' 2 מס' 978, עמ' 29.

¹¹ ע"ר 1936, תוס' 1 מס' 652, עמ' 263.

2. סעיף 31 לפקודת הפרשנות¹²:

"מעשה או מחדל שהם עבירה לפי שני חיקוקים או יותר, או לפי חיקוק ולפי כל דין אחר, צפוי העבירין – אם אין כוונה אחרת משתמעת – להיות מואשם ונענש עליהם לפי כל אחד ואחד מן החיקוקים או מן הדינים האמורים, אך אין להענישו פעמיים על אותה עבירה."

3. סעיף 20(2) לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום) (ושכמותו בתקנה 8 לתקנות בתי המשפט (משפטים תכופים) 1938)¹³:

"אם מרשיע בית המשפט את המואשם בכל כתב האישום בכלל (היינו בכתב אישום הכולל אישום בכמה פרטי אישום), הרי התוצאה החוקית של אותה הרשעה תהא להרשיעו בכל עבירה מן העבירות שהואשם בהן, ולאחר מכן רשאי בית המשפט להטיל עליו אותו העונש שאפשר היה להטיל עליו אילו הורשע על כל עבירה ועבירה לחוד; בתנאי שאין לחרוץ בשום משפט יותר מגזר דין אחד על אותו אדם בשל אותן העובדות."

אין הוראה דומה זו לזו לגבי שפיטה בבית משפט שלום.

הוראות אלה מתכוונות לקבוע שני עקרונות למניעת "דין כפול": האחד – שאין להעמיד אדם לדין פעמיים בשל אותו מעשה או מחדל; אין זה מונע אישום בכתב אישום אחד בעבירות שונות הנובעות מאותו מעשה או מהדל. השני – שאין להעניש אדם פעמיים בשל אותו מעשה או מחדל, כלומר אף על פי שהורשע באותו כתב אישום בכמה עבירות שלכל אחת מהן נקבע עונש, אין להטיל עליו עונש נפרד אלא לגבי עבירות המבוססות על עובדות אחרות.

סעיף 2 לחוק המוצע כולל את העקרון הראשון. בתוספת המקרה היוצא מן הכלל הנזכר בסעיף 21 לפקודת החוק הפלילי, 1936. היינו, אין לדון אדם פעמיים בשם אותו מעשה או מחדל; אולם אם המעשה או המחדל גרמו למותו של מישהו, מותר לדון את הנאשם בשל כך, גם אם נדון כבר בשל התוצאות האחרות על מעשהו.

העקרון השני כלול בסעיף 163 לפיו יכול בית המשפט להרשיע נאשם – באותו משפט – בשל כל אחת מן העבירות שנתגלו מן העובדות שהוכחו, אך לא יטיל עליו אלא עונש אחד בשל אותו מעשה או מחדל.

ג. מקום השיפוט. – בעיקר הדברים הולך החוק המוצע בענין זה בעקבות החוק הקיים לגבי השיפוט המקומי של בתי המשפט. המבחן העיקרי הוא מקום ביצוע העבירה, כולה או מקצתה (סעיף 3).

אם כי ייתכן ומבחן זה עשוי לגרום קושי לנאשם אשר עבר עבירה במקום מרוחק ממקום מגוריו ויהיה עליו להתייצב שם לדין, הרי מבחינות אחרות זוהי דרך נוחה יותר מן האחרות, שכן באותו מקום מצויים בדרך כלל מרבית העדים ואנשי המשטרה הקשורים למשפט, ולעת הצורך יקל גם על בית המשפט עצמו לצאת אל המקום שבו נעברה העבירה. משיקולים אלה נקבע מבחן זה כמבחן עיקרי.

כשאין לקבוע את מקום השיפוט לפי מבחן זה, יובא הנאשם לדין בפני בית המשפט שבאזור שיפוטו נתגלתה העבירה, או נתפס הנאשם, או נמצא מקום מגוריו של הנאשם (סעיף 4). ואם אין לקבוע גם לפי אלה, ניתן השיפוט לבית המשפט המתאים היושב בירושלים.

הוראה משלימה בדבר שינוי מקום השיפוט כשיש צורך בכך קיימת בסעיף 36 לחוק בתי המשפט, תשי"ז–1957, האומר:

12 דיני מדינת ישראל, מס' 1, תשי"ד, עמ' 2.
13 ע"ר 1938, תוס' 1 מס' 757, עמ' 220.

36. ענין שהובא או שיש להביאו לסני בית משפט מחוזי או בית משפט שלום במקום אחר, רשאי נשיא בית המשפט העליון או ממלא מקומו הקבוע להורות שיהיה נדון בבית משפט של אותה דרגה במקום אחר; ובלבד שלא תינתן הוראה לפי סעיף זה לאחר התחלת הדיון אלא בהסכמת השופט שהחל לדון בו."

ד. התיישנות עבירות וענשים. — תקופות ההתיישנות לעבירות ולענשים עליהן קבועות כיום בסעיפים 479–487 לחוק הפרוצידורה הפלילית העותמאני, ואלה הן: העבירה מתיישנת ואין מביאים עליה לדין, בפשע — כעבור עשר שנים, בעוון — כעבור שלוש שנים, ובחטא כעבור שנה. והעונש מתיישן ואין לכבצו אם עברו, לגבי עונש של פשע — עשרים שנה, בעוון — חמש שנים, ובחטא — שנה אחת. בחוק המוצע יש מספר שינויים בתקופות הללו: בפשע שדינו מיתה או מאסר עולם מתיישנת העבירה כעבור עשרים שנה, ואילו לגבי פשעים אחרים, עונות וחטאים, אין שינוי בתקופה; לגבי התיישנות הענשים יקבעו התקופות של עשרים שנה לעונש בשל פשע, עשר שנים לעונש בשל עוון, ושלוש שנים לעונש בשל חטא.

פרק שני

ענינו של פרק זה הוא בצדדים למשפט פלילי ודרכי ייצוגם.

החוק הקיים אינו מורה הוראה מפורשת בשאלה מי הוא המאשים במשפטים פליליים. בתקנות הנספחות לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום), משנת 1924, נקבעה צורתו של כתב-אישום; כותרתו ניתנת בצורה זו:

היועץ המשפטי לממשלת ישראל

נגד

פלוני

ממנה אנו למדים, כי המאשים במשפטים הפליליים המתנהלים לפי אותה הפקודה, כלומר בבתי המשפט המחוזיים, הוא היועץ המשפטי לממשלה. אין הוראות מקבילות לגבי אישום בבית-משפט השלום. עד לשנים האחרונות נהגו להשתמש בדוגמאות אשר בתוספת לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה לפי כתב אישום) הנ"ל גם לניסוח כתבי האישום בשאר בתי המשפט, וגם בהם היה נזכר היועץ המשפטי לממשלה כמאשים. בשנת תש"ך פסק בית המשפט העליון כי כאשר המשטרה מאשימה אדם בפני בימ"ש שלום או עירוני יש להזכיר את "מדינת ישראל" כמאשימה (ע"פ 86/60 — פסקי דין י"ד, עמ' 837).

החוק המוצע נדרש לשאלה זו והוא קובע (בסעיף 8) כי "המאשים במשפט פלילי הוא המדינה, והיא תיוצג על ידי הקטיגוריה".

בראש הקטיגוריה עומד היועץ המשפטי לממשלה והוא אחראי לניהול התביעה, והפרקליטים לסוגיהם פועלים מכוחו; שוטרים שנתמנו לכך מוסמכים, כפי שמוסמכת המשטרה גם כיום, לנהל את הקטיגוריה בבתי משפט השלום ובבתי המשפט העירוניים, וכן בענינים אחרים שיקבע שר המשפטים בהתייעצות עם שר המשטרה. לתפקיד זה יוכלו להתמנות שוטרים הממלאים אחרי הנאי כשירות שייקבעו לפי סעיף 8(א)(2).

סעיף 214 לחוק המוצע קובע כי מקום שקיים לפי חיקוק אחר מנגנון-תביעה לצורך עבירות מסויימות, כגון מנגנון התביעה של עיריה בהתאם לסעיף 89(8) לפקודת העיריות, 1934, יוכל הוא לנהל את הקטיגוריה.

בשנת תשכ"א נקבעה בחוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א-1961¹⁴, הוראה כללית מפורשת הנותנת לכל אדם זכות להיות מיוצג על ידי עורך דין בפני כל רשות ממשלתית, ועל פי זה יכול הנאשם להיות מיוצג על ידי סניגור בכל שלב של ההליכים הפליליים נגדו. זו לשון סעיף 22 לחוק האמור:

"22. אדם שייספה כוחו של עורך דין זכאי להיות מיוצג על ידיו בפני כל רשויות המדינה, רשויות מקומיות וגופים ואנשים אחרים הממלאים תפקידים ציבוריים על פי דין; אין בהוראה זו כדי לגרוע מכל סמכות לדרוש נוכחותו או פעולה אישית של האדם המיוצג, ואין בה כדי לפגוע בחקיקה המסדיר את הייצוג בפני רשות, גוף או איש כאמור."

החוק המוצע מגביל זכות כללית זו במקרה אחד: כאשר בטחון המדינה מחייב שמירת סודיות החקירות וההליכים האחרים במשפט, רשאי הנאשם לבחור לו סניגור רק מבין אלה שאושרו לכך על ידי הועדה לאישור עורכי-דין הרשאים לשמש סניגורים בבתי הדין הצבאיים לפי חוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955¹⁵ (סעיף 11).

צד שני בכפיית ייצוגו של נאשם הוא הדאגה לייצוגו כאשר אין לו עורך דין. החוק הקיים פותח פתח למינוי סניגור בשביל נאשמים שאין להם סניגורים רק כשהם נאשמים בפני בית המשפט המחוזי, ואם אין להם אמצעים מספיקים כדי למנות סניגור לעצמם. הסניגור מתמנה מבין רשימת עורכי דין המוכנים לשמש סניגורים לנאשמים עניים. סניגור שנתמנה על ידי בי"מ"ש אסור לו לקבל שכר מן הנאשם; שכרו וההוצאות האחרות של הגנת הנאשם חלים על המדינה.

החוק המוצע (סעיף 13) מרחיב את האפשרויות למנות סניגורים לנאשמים:

א. מי שנאשם ברצח או בעבירה שדינה מיתה ולא מינה לעצמו סניגור, חובה למנות לו סניגור על ידי בית המשפט.

ב. באישום בעבירות אחרות, מותר למנות סניגור לנאשם בכל אחד מהמקרים הללו:

- (1) כשלנאשם לא מלאו 16 שנה והוא הוכא לדין שלא בפני בית משפט לנוער;
- (2) כשנאשם הוא אילם, עיוור או חרש או כשיש חשש שהוא חולה נפש;
- (3) כשהנאשם הוא מחוסר אמצעים.

סניגור שנתמנה לייצג את הנאשם בערכאה קודמת, ייצגנו גם בערכאת הערעור, וכל עוד מתנהל המשפט או נשמע הערעור לא יוכל להפסיק את תפקידו אלא ברשות בית-המשפט (סעיפים 14, 15, 16). בשכרו של הסניגור ובהוצאות ההגנה האחרות, לפי תעריפים שייקבעו בתקנות, ישא אוצר המדינה (סעיף 18).

בהמשך לזה ראוי להזכיר את ספק דינו של בית המשפט העליון (בע"פ 42/49, פסקים ב' 302) כי כשהאשמה היא חמורה ובית המשפט לא דאג למנות סניגור, על בית המשפט עצמו לשים לב להגנת הנאשם ולעשות מאמץ על מנת שהנאשם לא יקופח מחוסר עורך-דין. כגון לחקור את עדי הקטיגוריה בחקירה נגדית ולדאוג להזמנת עדי-ההגנה.

פרק שלישי

ענינו של פרק זה הוא כמעצרו של הנאשם עקב אישומו, ובשחרורו לכשנעצר. דרכי מעצרו של אנשים לפני אישומם מוסדרים בפקודת הפרוצידורה הפלילית (מאסר וחיסוף שים)¹⁶, אשר החוק המוצע אינו מבטל אותה. אולם בסוגיית השחרור בערובה הוא מחוקק

¹⁴ ס"ח 347, תשכ"א, עמ' 178.

¹⁵ ס"ח 189, תשט"ו, עמ' 171.

¹⁶ חוקי א"י, כרך א', פרק ל"ג, עמ' 431.

מחדש את עיקר הוראות פקודת השחרור בערבות, 1944¹⁷, ומכטלה. לאלה נוספות הוראות שאינן מצויות בחוק הקיים כדבר שחרור אוטומטי של עצירים לאחר שהותם במעצר תקופה מסוימת.

המעצר.

סעיף 20 לחוק המוצע קובע כי משהוגש על נאשם כתב אישום רשאי בית המשפט לצוות על מעצרו. כיום צריך השופט, טרם שיתן צו מעצר, לקבל עדות בשבועה מאת שוטר, מתלונן או עד, שיש יסוד לאישום. החוק המוצע מבטל את הצורך בעדות בשבועה, ומניח את ההכרעה בדבר הצורך במעצר לשיקול דעת השופט.

אם לא נאמר בצו המעצר אחרת — תקפו עד מתן ספק הדין, אולם הוא יפקע מעצמו באחת מאלה: אם העצור נעשה זכאי לשחרור מלא כפי שיבואר להלן, אם בוטלו ההליכים הפילייים נגד העצור או שצו המעצר עצמו בוטל (סעיף 21).

בשעת המעצר יש למסור לנעצר העתק מצו המעצר. אולם במקרה הצורך אפשר להעביר את תוכן הצו טלגרפית, טלפונית או בדרך אחרת לקצין משטרה, היכול להורות על מעצר. במקרה זה די במסירת אישור מטעם קצין המשטרה על הוצאת צו המעצר ודבר הכרח העברתו בדרך האמורה; אלא שלאחר מכן יש למסור לנאשם, בהקדם האפשרי, העתק הצו המקורי (סעיף 25).

סעיף 27 נותן לעצור זכות (שאינה מפורשת בחוק הקיים), להתקשר עם בני משפחתו ועם עורך דינו, כדי למנוע שיוחזק אדם במעצר מבודד (אינקומוניקאדו). באותם המקרים אשר מן ההכרח למנוע פרסום ידיעה על מעצרו של אדם מטעמי בטחון המדינה או טובת החקירה בעבירה, מותר יהיה לכודד את העצור רק על פי רשות מיוחדת של בית המשפט ורק למשך 48 שעות עם אפשרות להארכה עד שבעה ימים (סעיף 28).

הוראות למימוש זכות העצור לבוא במגע עם קרוביו ועורך דינו מצויות בפקודת בתי הסוהר¹⁸ (סעיף 381)), ובתקנות בתי הסוהר (תקנות 263, 264)¹⁹.

שחרור בערובה.

בסימן זה נכללו עיקר הוראותיה של פקודת השחרור בערבות, 1944, בשינויים מסויימים, ובתיקונים שהוצעו בהצעת החוק לתיקונה שפורסמו בהצעות חוק 394.

בית המשפט יכול לצוות על שחרור בערובה של חשוד בעבירה, של נאשם ושל נידון שערער על ססק-דינו וערעורו תלוי ועומד (סעיף 30), מלבד אם העבירה המיוחסת להם דינה מיתה, מאסר עולם בלבד, או שהיא עבירה על חוק לתיקון דיני העונשין (בטחון המדינה), תשי"ז—1957²⁰, שדינה מאסר עולם (סעיף 31).

הבקשה לשחרור בערבות תידון בפני בית המשפט הן באישום או בערעור. לפני תחילת המשפט — היא תידון בפני בית משפט שלום (סעיף 32).

גם לפי החוק הקיים מוגשת הבקשה לשחרור בערובה לפני שהתחיל המשפט לשופט השלום; אך אין הוא מוסמך לצוות על שחרור בערבות לגבי אדם הנאשם בעבירה הכרוכה במעשה אלמות ודינה מאסר עשר שנים או יותר בעבירות מין (היינו לפי סעיפים 152, 153, 154, או 157 לפקודת החוק הפלילי, 1936, או בעבירה לפי חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות זנות), תשכ"ב—1962²¹).

17 ע"ר 1944, תוס' 1 מס' 1359, עמ' 57.

18 ע"ר 1946, תוס' 1 מס' 1472, עמ' 6.

19 חוקי אי"י, כרך ג', עמ' 2091.

20 ס"ח 235, תשי"ז, עמ' 172.

21 ס"ח 370, תשכ"ב, עמ' 78.

הגבלה זו בסמכותו של שופט השלום גורמת לא פעם טרחה והוצאות מיותרות, במיוחד באותם המקרים בהם ניתן צו השחרור על דעת המשטרה או נציג היועץ המשפטי, אך מחוסר סמכות יש להביא את הנאשם מעיר שמכהן בה שופט שלום, אל אחד הכרכים שיושב בו בית משפט מחוזי. החוק המוצע מבטל הגבלה זו.

בכל מקרה שנתגלו עובדות חדשות או נשתנו הנסיבות אפשר לבקש מבית המשפט עיון חוזר בצו שניתן בענין השחרור בערובה (סעיף 33), ומלבד זאת ניתנת לעצור ולקטיי-גוריה זכות לערור על ההחלטה הן בבקשה העיקרית והן בעיון החוזר (סעיף 34). הזכות לבדיקה נוספת של ההחלטות בדבר שחרור בערבות בכל מקרה, על ידי פניה לנשיא בית המשפט העליון, הנתונה כיום לפי סעיף 7 לפקודת השחרור בערבות, 1944, מבוטלת.

הדיון בבקשה לשחרור בערובה צריך להיערך בפני העצור וקטיגור, אולם מותר לדון בה שלא בפני בעל דין אם הוא קיבל הודעה מוקדמת של עשרים וארבע שעות על הדיון, ולא הופיע (סעיף 37).

השחרור יהיה בערבות עצמית או בערבות ערכים או בערכון כספי, הכל כפי שיצווה בית המשפט (סעיף 41). התנאי העיקרי וההכרחי לשחרור בערובה הוא, לפי החוק הקיים, שהעצור יתייצב למשפטו או לנשיאת ענשו במועד שיקבע בית המשפט. החוק המוצע מוסיף לבית המשפט סמכות להתנות תנאים נוספים לשחרור, כגון מקום הימצאותו, התייצבותו במועדים קבועים במשטרה וכדומה לשם הבטחת התייצבותו למשפט או לנשיאת העונש, ובעיקר הפקדת דרכון ואיסור יציאה מן הארץ (סעיף 39).

באשר לתוצאות של הפרת תנאי השחרור בערובה הולך החוק המוצע בעיקרי הדברים אחר החוק הקיים: ניתן לעצור את המשוחרר מיד ולהביאו לבית המשפט שיעיין שנית בצו השחרור, ובית המשפט יוכל לצוות על מעצרו ועל מימוש ההתחייבויות הכספיות (סעיפים 41 ו-42).

שחרור מלא.

בדבר הסמכות לעצור חשודים ונאשמים יש בחוק הקיים תריס מסויים נגד החזקה בלתי מוצדקת במעצר של חשודים שטרם הוגש נגדם כתב אישום. החזקה במעצר לתקופה העולה על 48 שעות מותרת רק על פי צו של בית משפט; בצו כזה יכול בית המשפט לצוות על מאסר החשוד או הנאשם עד 15 יום בכל פעם. לאחר 30 ימי מעצר מותרת הארכת המעצר רק אם נתבקשה על ידי היועץ המשפטי לממשלה. שיקוליהם של בית המשפט והיועץ המשפטי לממשלה מהווים ערובה לכך כי הנימוקים להחזקת החשוד, או הנאשם, במעצר הם נכבדים למדי ומצדיקים אותה. לגבי מי שהואשם, מסורה בידי בית המשפט השומע את משפטו סמכות לצוות על מעצרו עד למתן פסק הדין.

באופן כזה, כשיש נימוקים מצדיקים, ניתן להחזיק אדם במעצר לתקופת זמן ממושכת למדי, הן לפני אישומו והן לאחר מכן, ואין הגבלת זמן אבסולוטית.

החוק המוצע מוסיף להסדר זה הוראות חדשות, שאין דוגמתן בחוק הקיים. ככוונתן למנוע החזקה במעצר, גם כשהוא היה מוצדק לגופו, אם המשך החזקה במעצר בא בגלל איטיות ההליכים הפליליים: אין להחזיק אדם במעצר בלי שהוגש נגדו כתב אישום תקופה העולה על תשעים יום, אין להחזיקו כאמור בלי שהוחל במשפטו תקופה העולה על מאה ועשרים יום מיום הגשת כתב האישום, ואין להחזיקו במעצר יותר משנה מיום הגשת כתב האישום אף אם משפטו בערכאה ראשונה לא נסתיים (סעיפים 46-48). במקרים חמורים קיימת אפשרות לסטות מן ההוראות האלה, אולם רק על פי צו של שופט של בית המשפט העליון (סעיף 49).

פרק רביעי

פרק זה ענינו בהליכים הקודמים למשפט, והם ניהול החקירה המשטרית נגד חשוד בעבירה, אישום הנאשם, זכותו לעיון בראיות הקטיגוריה, זימון הנאשם לדין, אכיפת התייצבותו למשפט וזימון העדים.

תלונה וחקירה.

בהוראות בדבר תלונות על מעשי עבירה וחקירת המשטרה בהם הולך החוק המוצע, באופן כללי, בעקבות החוק הקיים ובעיקר לפי קווים שהותוו על ידי המחוקק זה מקרוב בחוק לחיקון סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות), תשי"ח—1958²², והתקנות לפיו.

סעיף 2 לאותו חוק מטיל על המשטרה חובה לפתוח בחקירה בכל מקרה שבודע לה על ביצוע עבירה שהיא פשע. חובה זו מורחבת בחוק המוצע על כל עבירה, ולא דוקא מסוג פשע. אולם בעבירות שאינן פשעים רשאי קצין משטרה בדרגת פקד ומעלה, להחליט שלא לפתוח בחקירה אם אין בכך ענין לציבור, או אם קיים מנגנון חקירה אחר, כגון גובי המכס בעבירות על פקודת המכס²³, או פקדי עיריות לגבי עבירות על חוקי עזר עירוניים ופקודת בנין ערים, 1936²⁴, וכד' (סעיף 53).

את תוצאות החקירה המשטרית יש להעביר לקטיגור: לפרקליט המחוז בענינים שבהם הוא מנהל את המשפט, ולקטיגור מבין אנשי המשטרה, בענינים שבהם מנהלים הם את המשפט (סעיף 54). הסדרים בענין זה לגבי חוקרים המוסמכים לערוך את החקירה לפי חיקוקים אחרים קבועים בסעיף 214.

הקטיגור ישקול את חומר הראיות ואם מצא שיש בו ראיות מספיקות להאשמת אדם בעבירה, חייב הוא להעמידו לדין. אולם אף אם נמצאו ראיות כאלה, רשאי הוא שלא להעמיד אותו אדם לדין (במקרה של שוטר-קטיגור רשאי לעשות כן קצין משטרה בדרגת פקד או בדרגה גבוהה מזו) אם הוא סבור שאין בניהול המשפט ענין לציבור (סעיף 56).

על סירוב לערוך חקירה או להעמיד לדין יש להודיע למתלונן (אם היה כזה) בכתב (סעיף 57). אם העבירה איננה מן העבירות שעליהן יכול אדם להגיש קובלנה (ראה סעיף 62), זכאי המתלונן לערור על הסירוב לפני היועץ המשפטי לממשלה (סעיף 58). החלטת היועץ המשפטי לממשלה בערר זה היא סופית; אך אין בכך מניעה לפניה אל בית המשפט הגבוה לצדק במקרים המתאימים על-מנת למנוע שימוש בלתי-ראוי בסמכויות האמורות של הקטיגורים והיועץ המשפטי לממשלה.

אם הוחלט להעמיד את הנאשם לדין — מגישים נגדו כתב אישום (סעיף 60).

החקירה המוקדמת.

לפי החוק הקיים — חוק סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות), תשי"ח—1958²⁵, אם הוחלט להאשים אדם בפשע שדינו מוות או מאסר עשר שנים או יותר, מוסרים לו תחילת הודעת אישום, ואז רשאי הקטיגור או הנאשם לבקש עריכתה של חקירה מוקדמת. החקירה נערכת על ידי שופט של בית המשפט המחוזי.

עיקר תכלית החקירה המוקדמת היא לבדוק עוד לפני תחילת המשפט עצמו אם יש בידי הקטיגוריה ראיות מספיקות כדי לבסס אשמה חמורה זו שמאשימים בה את הנאשם, ולאפשר לנאשם לעמוד על חומר הראיות המובא נגדו כדי שיוכל להכין את הגנתו כראוי.

22 ס"ח 242, תשי"ח, עמ' 54.

23 דיני ישראל (נוסח חדש), תשי"ז, עמ' 39.

24 ע"ר 1036, תוס' 1 מס' 580, עמ' 153.

25 ס"ח 242, תשי"ח, עמ' 54.

אולם לאחר שהחוק משנת תשי"ח-1958 הנהיג את החובה למסור לעיון הנאשם או סניגורו כל חומר ראיות שבידי הקטיגוריה, ניטל עיקר חשיבותה המעשית של החקירה המוקדמת. גם הנסיון הוכיח כי רק בחלק קטן מאד של המקרים נתבקשה חקירה מוקדמת. גם מבין אלה בוטלה בקשת הנאשם לערוך את החקירה במקרים רבים אחרי שהומצא לו או לסניגורו העתק חומר הראיות ועוד לפני התחלת החקירה, ומתוך כל החקירות שהתנהלו מאז שנת תשי"ח רק במקרים ספורים ממש הוחלט שאין מקום להעמיד את הנאשם לדין. לפיכך מוצע לבטל את החקירה המוקדמת כליל.

קובלנה.

כפי שנאמר לעיל, התובע את הדין הפלילי הוא המדינה, באמצעות מוסדותיה. אך יש מקרים שבהם נפגע הפרט ממעשה העבירה הפלילית, וראוי להניח לו לתבוע את עלבונו. כאשר מטבע הענין העבירה פוגעת בפרט, והמדינה אינה נוטלת יומה לתבוע את הפוגע לדין, יכול, אפוא, האזרח להאשים את העבריין, בהגשת קובלנה לבית המשפט (סעיף 62).

החוק המוצע, בעקבות החוק הקיים (סעיף 19 לפקודת שיפוט בתי משפט השלום, 1947, כפי שתוקן בשנת תשי"ד), מונה מספר עבירות בעלות אופי כזה (ראה התוספת לחוק המוצע). בדרך כלל מתנהל המשפט על פי הקובלנה כדרך שהוא מתנהל על פי כתב אישום (סעיף 64).

את הקטיגוריה על פי קובלנה מנהל הקובל או בא כוחו, אלא שפרקליט המחוז, אשר אליו יש לשלוח העתק מן הקובלנה, רשאי ליטול לידיו את ניהול המשפט (סעיף 65).

האישום.

בענין זה נעשה כחוק המוצע נסיון ללכת בדרך חדשה.

המחוקק המנדטורי אימץ את שיטת האישום האנגלו-סכסית, המטילה בכתב האישום את הדגש על צורת אישום פורמלית. צורה זו קבועה כיום על פי סעיף 28 לפקודת הפרו-צידורה הפלילית (שפיטה לפי כתב אישום) והתוספת לפקודה.

בהתאם להוראותיהם נערך כתב האישום בקיצור נמרץ, לפי דוגמאות שבנספח לתו-ספת, הוא קובע ב"פרשת העבירה" את העבירה שבה מאשימים את הנאשם, ו"בפרטי הע-בירה" מציין את תיאור מעשה העבירה.

להלן דוגמה של כתב אישום מן הנספח, המנוסח לפי הוראות אלה ומקובל כיום:

"פרשת העבירה"

רצח, בניגוד לסעיף 214 מסקודת החוק הפלילי, 1936.

פרטי העבירה:

ביום..... ב..... גרם א.ב. בכוונה תחילה למותו של ג.ד."

צורה זו של אישום היא פורמלית במידה קיצונית. במקרים רבים לא יכלו נאשמים לפרש לעצמם את משמעותו של כתב אישום, בפרט לאור ריבוי מיני העבירות שאינן ידועות לאדם הפשוט, או לברר לעצמם אם יש להם הגנה בעלת תוקף והיכן עשויה היא להימצא. ודאי שכך הם הדברים לגבי נאשמים שרמת השכלתם נמוכה, הסתייעות בעורך דין עשויה להעמיד את הנאשם על טיב האשמה נגדו, ואמנם השאיפה היא שכל נאשם יוכל להסתייע בעזרתו של עורך דין; אך למעשה מרובים הנאשמים המופיעים למשפטם ללא עזרת עורך דין מסיבות שונות, ועקב זה הם עלולים להיות מקופחים בדינם.

מוצעת. איפוא, דרך שונה לניסוח כתבי האישום, הפונה בראש ובראשונה לתיאור שלם יותר של העובדות. סעיף 76 להצעה קובע:

"67. כתב אישום יכיל פרטים אלה:

- ...
(3) תיאור העובדות המהוות את העבירה, ונסיבות המקום והזמן, במידה שאפשר לבררם;
(4) החיקוק שלפיו מואשם הנאשם."

הוראה זו דורשת מן הקטיגור, בראש וראשונה לתאר את העובדות שעליהן הוא מתבסס בהאשמתו את הנאשם. החוק המוצע אינו מפנה את הקטיגור לצורות מסוימות של ניסוח כתב האישום, בשחרור זה מנוסחאות נוקשות הוא משאיר בידי הקטיגור להרחיב או לקצר את היריעה ומרמז לו כי מטרת כתב האישום היא להבהיר לנאשם את המעשים שעליהם הוא נדרש לתת את הדין.

מגמה זו של החוק המוצע מתחזקת על ידי ההוראות בענין תגובת הנאשם לאישום. אין הוא נדרש יותר להגיב על האשמה ולומר לבית המשפט אם הוא מודה באשמה או כופר בה, אלא ניתנת לו האפשרות להודות בעובדות הנטענות בכתב האישום או לכפור בהן או להוסיף עליהן (סעיף 135).

מתוך כך פוחתת גם חשיבותה של הקביעה בסעיף 67 (4) המחייב ציון החיקוק שלפיו מואשם הנאשם. תכלית הוראה זו היא לעזור בהבהרת התמונה, אבל אין היא מהווה את עיקר האישום. עיקרו – העובדות הנטענות. אם ניתנת לנאשם תמונה מן העובדות המיוחסות על ידי הקטיגוריה, ייקל לו לקבוע על ידי בחינתו, כמה אין הן תואמות את העובדות כפי שהן ידועות לו, ולטעון זאת בבית המשפט, ולאור העובדות יקבע בית המשפט את שאלת האשמה ותקפה של כל טענת הגנה.

ביתר ההוראות בסימן זה: צירוף אישומים, צירוף נאשמים, הפרדת הדין ותיקון כתב האישום הולך החוק המוצע בעקבות החוק הקיים ללא שינויים חשובים. גם ההוראות בדבר התוצאות של חזרת הקטיגוריה מהאישום (סעיף 76) הולכות בעקבות ההלכה הקיימת.

עיון בראיות הקטיגוריה.

ההוראות המוצעות בנושא זה (סימן ד') מרחיבות את האפשרות הניתנת כיום לנאשם בפשע לעיין בראיות הקטיגוריה, והיא ניתנת גם לנאשם בעוון. כל נאשם בפשע או בעוון זכאי לעיין בעצמו, או על ידי בא כוחו, בראיות הקטיגוריה ולהעתיקן. באותן הגבלות על הזכות הקיימת כיום לגבי נאשם בפשע: אין חובה לגלות חומר שהעלמתו מותרת או גילוי אסור לפי כל דין (סעיפים 78, 85 ו-86).

הפרוצידורה הקשורה בגילוי הראיות היא בהתאם להוראות החוק הקיים (חוק לתיקון סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות), תשי"ח-1958, ותקנות לפיו) הנוהגות לגבי אישום בפשעים.

זימון הנאשם – הזמנה לדין; צו הבאה ותפיסת נכסים.

סימן ה' קובע את האמצעים להבטחת נוכחות הנאשם בדינו.

תחילה ממצייאם לנאשם הזמנה לדין למועד שנקבע. כן רשאי בית המשפט לצוות לעצרו זמנית ולהביאו לפני בית המשפט לשם החלטה לשימו במעצר או לשחררו בערובה כדי להבטיח התייצבותו למשפט (סעיפים 91 ו-95). את צו ההבאה רשאי בית המשפט להוציא יחד עם ההזמנה לדין; בדרך כלל לא יעשה כן אלא אם יש יסוד להניח כי העבריין לא יציית להזמנה. כן רשאי בית המשפט להרשות למשטרה בצו ההבאה לשחרר את הנאשם בערובה, בתנאים שיורה בצו, ללא הבאתו לפני בית המשפט (סעיף 94).

כאשר אין אפשרות למצוא את הנאשם מפני שהוא מסתתר ונמלט מן הדין, ניתנת לבית המשפט סמכות לצוות על תפיסת רכושו, כולו או מקצתו, כדי לאלצו על ידי כך להתייצב לדין. כל עוד יש על הרכוש צו תפיסה, רשאי בית המשפט להורות כל הוראה שהיא בנוגע למה שייעשה ברכוש (סעיף 96).

הוראות דומות היו כלולות בסעיפים 11–12 לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שטיפה לפי כתב אישום), אשר בוטלו בחוק סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות), תשי"ח–1958, וכן קיימות הוראות כאלה בתקנה 6 לתקנות בתי משפט מחוזיים (משפטים תכופים), 1958. החוק המוצע הולך בעקבותיהן בשינויים אלה:

לפי החיקוקים האמורים צריך היה בית המשפט לפרסם, 30 יום, קודם לתפיסה, הכרזה לפיה נדרש הנאשם להתייצב לדין ורק לאחר מכן לנקוט בצעדים לתפיסת נכסיו. דרישה זו אינה כלולה בהסדר המוצע.

על אף תפיסת הנכסים על ידי השלטונות אין בכך כדי לגרוע מזכויותיהם של נרשמים של הנאשם לגבות כדין את חובותיהם מנכסים אלה; הוראה זו אינה כלולה בחוקים שנזכרו לעיל.

הזמנת עדים.

החוק המוצע מאחד ומשכלל את הכללים הקיימים בנדון זה.

העד מוזמן על ידי בית המשפט, והוא חייב להופיע בכל ישיבה עד תום המשפט אלא אם בית המשפט ציווה אחרת.

כן יכול בית המשפט לצוות על המצאת מסמכים לבית המשפט (סעיף 100).

בשל אי-ציות להוראות אלה, או אם יש לבית המשפט חשש שהעד לא ימלא אחריהן, רשאי הוא לצוות על חבישת העד ולחייבו במתן ערובה או לצוות על מעצרו. וכן לתת הוראות נוספות על מנת לכפות מילוין (סעיפים 102–103). כמו כן יוכל בית המשפט להענישו אף בהעדרו בקנס עד מאתיים לירות, ואם הוזמן שנית או נצטווה שנית להמציא מסמכים ולא מילא אחר הצו השני, יוכל בית המשפט להענישו במאסר עד חודש ימים או קנס עד ארבע מאות לירות. משהופיע העד והראה טעם מספיק מדוע לא מילא אחר הצו – יבטל בית המשפט את העונש. נוסף לכך מוסמך נשיא בית המשפט העליון וכל שופט משופטיו לבטל את הצו המטיל את העונש או לשנותו לקולה (סעיף 106).

שמירת עדויות.

בעקבות הוראה בענין גביה מוקדמת של עדויות בתקנה 130 לתקנות הפרוצידורה בבתי משפט השלום, 1940, נותן החוק המוצע אפשרות לגבות עדויות מאת אנשים שעדותם חשובה לכירור המשפט, לפני התחלת המשפט אם יש יסוד להניח שאי אפשר יהיה להביאה לפני בית המשפט (סעיף 107). ההחלטה בדבר גביית עדות כזאת מסורה, משהוגש כתב האישום, לכל שופט שיש לו סמכות לשפוט בעבירה הכלולה בו; בשלב שבין פתיחת החקירה בעבירה להגשת כתב האישום רשאי להחליט על גבייתה שופט של בית המשפט המחוזי, לבקשת קטיגור או אדם העשוי להיות מואשם בעבירה (סעיף 107).

בעדות הנגבית כך אין השופט הגובה אותה מחליט בשאלות שנויות במחלוקת העולות תוך כדי גביית העדות. הסמכות לכך היא בידי בית המשפט הדין באשמה, אשר הפרוטוקול של גביית העדות מוגש לו בתורת ראיה הכשרה להתקבל (סעיף 109).

פרק חמישי

פרק זה עוסק בהליכי המשפט בערכאה ראשונה, החל בקביעת המועד לעריכתו עד למתן פסק הדין.

מועד המשפט.

את מועד המשפט קובע בית המשפט. חשוב הוא שדינו של נאשם יתחיל ככל המוקדם על מנת למנוע ממנו עיבוי הדין. לכן מורה החוק המוצע, בסעיף 47, על שחרור עצור שמשפטו לא החל תוך מאה ועשרים יום מיום הגשת כתב האישום. אך לא פחות חשוב הוא שהמשפט יימשך ברציפות וללא הפסקות ארוכות, ויסיים בהקדם. ראוי שתהיה לבית המשפט תמונה בהירה של הענין הנדון בפניו, התרשמות טריה מן העדים וצירוף נכון של העדויות ויתר הראיות. במדינות אשר בהן המשפט מתנהל בפני חבר-מושבעים מקובל שלא להפסיק את המשפט כלל מתחילתו ועד סופו. אך גם בכך יש קושי, שכן עלול בעל דין להיפגע בדינו, אם למשל בעל הדין היריב הפתיעו בראיה בלתי-צפויה והוא סבור שאילו ניתן לו הזמן הדרוש היה יכול להזימה.

בחיקוקים מן הזמן האחרון נעשה נסיון לקבוע שביל-ביניים בין שיקולים אלה, זו לשון תקנות הפרוצדורה בבתי-משפט שלום, 1940:

"266. (1) ...

(2) התחיל בית המשפט בשמיעת ראיות, ימשיך בבירור המשפט ברציפות במושבו יום עד גמירא ולא יפסיקנו, אלא אם ראה בעצמו, או עקב בקשת דחיה שהוגשה לפניו, כי המשך הבירור עלול לגרום עיוות הדין; בכל מקרה יפרט בית המשפט בצו את סיבות הדחיה.

(3) בית המשפט לא ידחה משפט על יסוד אחת העילות האלה:

(א) פרקליט נמנע מלבוא לבית המשפט מאיוו סיבה שהיא;

(ב) אחד העדים נמנע מהתייצב בפני בית המשפט מאיוו סיבה שהיא;

(ג) לא היה סיפק בידי הנאשם או בידי פרקליטו להתכונן למשפט או להכינו —

כשכתב האשמה נמסר לידי הנאשם עשרה ימים לפחות לפני היום שנקבע לבירור המשפט —

אלא אם ראה בית המשפט שאי דחיית המשפט תגרום לעיוות דין.

(4) ...

(5) נעתר בית המשפט לבקשת דחיה, יתא רשאי להטיל תשלום הוצאות, כראות עיניו,

על מבקש הדחיה, למעט עובד הציבור הפועל בתוקף תפקידו.

(6) על אף האמור בתקנה זו, לא ידחה בית המשפט בירור משפט יותר מפעמיים, ושתי

הדחיות יחד לא יעלו על ששים יום, אלא אם ראה בית המשפט שאי דחיית המשפט תגרום

לעיוות דין.

החוק המוצע אינו כולל את ההוראות המדריכות שבסעיף 266 כאמור, אלא רק את הכלל העיקרי: סעיף 112 קובע את עקרון רציפות המשפט משהוחל בו ומתיר הפסקתו ודחייתו רק אם "אין כל אפשרות לנהוג כך".

הודאה בכתב.

עד השנים האחרונות היה נוהג הכלל, שתשובתו של הנאשם לאישום צריכה להינתן כמו פיו בסני בית המשפט. בחטאים בלבד מותר היה לבית משפט השלום לקבל את הודאתו של הנאשם בכתב או באמצעות עורך-דין, ולגזור דינו. בשנת תשי"ט הורחבה האפשרות של הודאה באשמה בכתב או באמצעות עורך דין לגבי כל אישום בפני בית משפט שלום, היינו גם לגבי עוונות. לגבי אישום בכתי הדין המחוזיים אין בחוק הקיים הוראה המאפשרת הודאה בכתב.

במקום שהשתמשו באפשרות ההודאה בכתב היה זה חסכון חשוב בזמנם של בית המשפט.

של בעלי הדין והעדים, ונמנעה טרחה יתירה. לאור זה מוצע (בסעיף 113) להרחיב אפשרות זו לכל משפט פלילי.

בין אם הודה הנאשם בכתב ובין שלא עשה כן יכול הוא, בעצמו או באמצעות סניגורו, להודות בעובדות בפני בית המשפט עם תחילת הדיון (סעיף 114). בהקשר זה, ראוי לשים לב כי אף על פי שלפי המוצע אין בית המשפט ככול על ידי ההודאה, לא יוכל הנאשם לחזור בו מהודאה שהודה בכתב, כשם שאינו יכול לעשות כן בהודאה בפני בית המשפט, אלא ברשות בית המשפט (סעיף 136).

נוכחות בעלי הדין.

הודאה בעובדות בכתב אינה פוטרת את הנאשם מנוכחות במשפט, כי ההרשעה לפי הודאה כזאת אינה אוטומטית. על בית המשפט להחליט עוד, אם יש בעובדות שהנאשם הודה בהם כדי הרשעתו בעבירה, ואם אין לשמוע ראיות על עובדות נוספות. כל אלה יש לעשותם בפני הנאשם. סעיף 115 קובע את הכלל היסודי: "לא יישפט אדם בפלילים אלא בפניו". הוראה מיוחדת בענין זה נקבעה לגבי גופים מאוגדים: כאשר המואשם בעבירה הוא גוף מאוגד או חבר אנשים, יתנהל המשפט בפני אחד המורשים כדין לייצגו (סעיף 116).

כלל זה נחשב ליסודי ביותר במשפט הפלילי, והוא נתקבל בארץ. אך בשנים האחרונות הורחבו האפשרויות להודות באשמה בכתב. או באמצעות עורך דין, ועמן גם האפשרויות לשפוט אדם שלא בפניו. בכתי משפט השלום, היינו באישומים בחטאים ועוונות: מציינים בהזמנה לדין לנאשם כי הוא רשאי לענות על האשמה בכתב או באמצעות עורך דין. נאשם שלא השיב לאשמה או כפר בה, מזמינים אותו שנית לדין (לגבי עבירות קלות מסויימות רואים אי-תשובה בהודאה באשמה). ואם לא התייצב, מותר לדונו שלא בפניו, אך אין מטילים עליו עונש מאסר – למעט מאסר-על-תנאי – שלא בפניו. אם לאחר החיוב בדין נוכח בית המשפט כי הנאשם לא בא מחמת סיבות שלא היתה לו שליטה עליהן וכי לגופו של ענין יש לו הגנה, רשאי הוא לבטל את החיוב בדין.

זהו המצב כיום בבתי משפט השלום. לגבי שפיטה בבתי המשפט המחוזיים היינו לגבי שפיטה בשל פשעים, מתיר סעיף 49 לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום) לבית המשפט "להרשות לנאשם להימצא מחוץ לבית המשפט בכל עת השפיטה או בחלק הימנה בתנאים אשר ייטבו בעיני בית המשפט". אולם רשות כזאת תינתן "רק בגסיבות יוצאות מן הכלל – כגון במקרה של מחלת הנאשם... כי זהו עקרון יסודי של החוקה הפלילית בארץ כי השפיטה לגבי אשמת פשע תתנהל בנוכחותו של הנאשם". (הוצ"פ ת. 91/48, 1948 המשפט, 496).

הוראות החוק המוצע מרחיבות במידת מה את האפשרות לשפוט נאשם שלא בפניו. שפיטה בהעדר הנאשם תהיה אפשרית, לפי החוק המוצע, בשלושה מקרים:

- (א) אם האשמה היא בשל חטא או בשל עוון והנאשם הודה בכל העובדות הנטענות בכתב האישום בהודאה בכתב;
- (ב) אם הנאשם ביקש לערוך את המשפט שלא בפניו והוא מיוצג בו על ידי סניגור, ובית המשפט סבור שלא ייגרם לנאשם מחמת העדרו עיוות דין;
- (ג) אם הנאשם הורחק כדין מאולם בית המשפט (סעיף 117).

לפי הצעה זו אפשר יהיה לשפוט נאשם בהעדרו, במקרה שהוא ביקש זאת, גם בבית המשפט המחוזי, היינו בשל פשע. אין החוק המוצע, בחוק הקיים, מאפשר שפיטת נאשם שלא התייצב כלל לדין ולא השיב כלל לאשמה. הדרך הראויה במקרה זה הוא מעצר הנאשם והבאתו לבית המשפט.

עוד מוסיף החוק המוצע לענין זה שתי הוראות: הראשונה שכית המשפט רשאי בכל מקרה ובכל שלב של הדיון להורות על נוכחותו של הנאשם (סעיף 117). שנית, כשנאשם נשפט בהעדרו שלא מחמת זה שהורחק מאולם בית המשפט, לא יוטל עליו עונש מאסר – למעט מאסר על תנאי – אלא אם ניתנה לו תחילה הזדמנות לומר את דברו לבית המשפט לפני גזר הדין (סעיף 118). ניתנה לו הזדמנות כאמור, למשל אם הוזמן לכך על ידי בית המשפט ולא השתמש בה, אין ידי המשפט ככולות יותר, ואין הנאשם יכול לפטור את עצמו מן העונש שהוא ראוי לו על ידי היעדרות מכוונת.

כאשר הקטיגור אינו מתייצב לדין קובע החוק המוצע, בעקבות החוק הקיים, שכית המשפט רשאי לבטל את כתב האישום נגד הנאשם, לזכותו, או לדחות את מועד המשפט (סעיף 120).

רישום הפרוטוקול ועדויות בלשונות זרות.

החוק המוצע בא להכניס גמישות רבה בבעיית רישום הפרוטוקולים. כיום הפרוטוקול נרשם ע"י השופט עצמו. מוצע שניתן יהיה לעשות את רישום הפרוטוקול על ידי רושם מומחה, מכשירי הקלטה ואמצעים מיכניים אחרים או בידי קצרבנים. הדבר יביא לדיוק-יותר של הפרוטוקול מצד אחד, ויתן, מצד שני, אפשרות לשופטים להקדיש תשומת לב מרובה יותר לפרטי הנאמר המתרחש במשפט ולהתרשם באופן ממשי יותר מעדויותיהם של העדים. בסדרי קבלתן של ראיות בלשונות זרות (סעיפים 127–128) הולך החוק המוצע בעקבות המקובל כיום בכתיב המשפט.

פתיחת המשפט.

המשפט הפילי נפתח בהכאת תוכן האישום לידיעת הנאשם, על ידי הודעת טיבה של האשמה, ואם יש צורך בכך גם על ידי הסבר נוסף (סעיפים 130–131).

נוסף לכך מבהיר החוק המוצע כי על בית המשפט להסביר לנאשם גם את הזכויות שיש בידו לפי החוק המוצע להגנתו, כגון זכותו לטעון טענות מקדמיות, דרכי תשובתו לכתב האישום, זכותו לחקור את עדי הקטיגוריה, זכותו להביא עדים וראיות אחרות להגנתו וכו', במידה שבית המשפט סבור כי יש צורך בכך לשם שמירה יעילה על זכויות הנאשם (סעיף 131).

דברי הסבר אלה של בית המשפט יהיו, בעיקרם, מיותרים כאשר הנאשם מיוצג על ידי עורך דין; אך כשאינו מיוצג כך יש בהם חשיבות רבה להגנתו של הנאשם.

טענות מקדמיות.

לפני שהנאשם ישיב את תשובתו לאישום הוא יכול לטעון בפני בית המשפט טענות מקדמיות (סעיף 132). הוא יכול לטעון כך אף אם הודה בעובדות בהודעה בכתב (סעיף 114), ובכואו לודן בטענה מקדמית אין בית המשפט מתחשב בהודאה זו.

הטענות המקדמיות אינן, לפי טיבן, מעורר אחד. יש להבחין בינן ובין טענות הגנה. טענת הגנה מכוונת לגופה של האשמה. ומטרתה להראות כי אין הנאשם אשם בעבירה המיוחסת לו. טענה מקדמית אינה מכוונת נגד עצם אשמתו של הנאשם אלא כנגד ניהול המשפט נגדו. משום כך תוצאתה של טענה מקדמית אינה כתוצאה של טענת הגנה. לרוב היא חוסמת את הדרך בפני עריכת המשפט, כגון בטענה של זיכוי או הרשעה קודמים, חסינות, התיישנות וחנינה. פעמים שהיא עשויה רק לדחות את מועד הבאתו של הנאשם לדין כגון כשנטענת טענה של חוסר סמכות לבית המשפט, פגם או פסול בכתב האישום או שאינו מגלה עבירה. על כל פנים, אין בית המשפט גזק להכרעה בענין האשמה גופא.

כפי שנאמר בסעיף 134, אין הנאשם מנוע מלהעלות טענה מקדמית גם בשלב יותר מאוחר של המשפט. אין לשלול ממנו טענה כזאת מטעם זה בלבד שהתראש בגילוייה או בטענתה. רק לגבי טענות מקדמיות בעלות אופי טכני שניתן להתגבר עליהן בנקל, או שהנאשם מסוגל לגלותן מתוך עיון בכתב האישום עצמו ואין הוא זקוק לידיעות נוספות – חוסר סמכות שיפוט מקומית, פגם או פסול בכתב האישום, או שכתב האישום אינו מגלה עבירה – ניתנת סמכות לבית המשפט שלא להרשות את העלאתן בשלב מאוחר יותר. אם עשוי הנאשם להיות נתון לעינוי דין, או כשיש צידוק אחר, ירשה בית המשפט להעלות בפניו את הטענה וידון בה.

תשובת הנאשם.

השלב השלישי לאחר הסברת כתב האישום והדין בטענות המקדמיות הוא שלב תשובת הנאשם לאישום, שלאחריו, אם לא הודה הנאשם, בא החלק העיקרי של המשפט – כירור האשמה לגופה.

בשלב זה ניתנת לנאשם הזדמנות להשיב את תשובתו לאישום. בהתאם לשינוי באפיו של כתב האישום בחוק המוצע, המבסס את כתב האישום על עובדות ולא על עבירות, משתנה גם טיבה של תשובת הנאשם; אין הוא נדרש לנקוט עמדה כלפי האשמה אלא כלפי העובדות.

בחוק הקיים ניתן לנאשם לנקוט עמדה כלפי האשמה בדרכים אלה: כשהוא מואשם בבית המשפט המחוזי – להודות באשמה או לכפור בה, או לשתוק (ואז רואים אותו כאילו כפר באשמה). כשהוא מואשם בבית משפט השלום, יכול הוא להודות באשמה, לכפור בה, או להודות בעובדות המפורטות בכתב האישום, או במקצתן, ולכפור באשמה. אם אין הנאשם מודה באשמה יש לנהל את המשפט נגדו ואין ההודאה בעובדות תחליף להודאה באשמה. בית המשפט העליון ראה בהרשעה בבית המשפט המחוזי על יסוד הודאה בעובדות במקום על יסוד הודאה באשמה – אף על פי שהיה בהודאה בעובדות כדי לבסס את ההרשעה – פגם דיוני גדול (ע"פ 164/62, פד"י ט"ז 2359).

החוק המוצע מניח את שאלת אשמתו של הנאשם למסקנתו של בית המשפט, ועל הנאשם לנקוט עמדה לגבי העובדות בלבד; הוא רשאי להודות בעובדות הנטענות בכתב האישום, כולן או מקצתן, או שלא להודות בהן (ושתיקתו הריהי כאי-הודאה). וכן רשאי הוא לטעון עובדות נוספות שאינן כלולות בכתב האישום (סעיף 135).

יתירה מזו, לפי החוק הקיים אין בית המשפט יכול להתעלם מהודאת נאשם באשמה, הוא חייב להרשיעו על יסודה. כשיש לבית המשפט יסוד להאמין כי ההודאה יסודה בטעות או שהוא סבור מטעם אחר כי על אף ההודאה באשמה ראוי לנהל את המשפט ולברר את הראיות, אין בידו אלא להסביר לנאשם ולנסות לשכנעו שלא להודות או לחזור בו מהודאתו. אך אם הנאשם עומד על הודאתו אין לבית המשפט מנוס מפני הרשעתו בדין (יוצא מכלל זה – נאשם בעבירה שענשה מוות). החוק המוצע משאיר לבית המשפט כוח החלטה לסרב לקבל את הודאתו של הנאשם בעובדות, או בחלק מהן, בלי להרשיעו למרות ההודאה, ולהמשיך בניהול המשפט (סעיף 136).

כירור האשמה.

בדרכי כירור האשמה אין החוק המוצע משנה מן המקובל כיום. תחילה שומעים את פרשת הקטיגוריה, ובסיומה רשאי הנאשם לטעון כי אין הראיות שהובאו נגדו מספיקות כדי להרשיע אותו על פיהן, ואם נתקבלה טענתו מסתיים המשפט בזיכוי (סעיפים 139–142). אם היה בראיות הקטיגוריה כדי לבסס לכאורה את הרשעתו, פותחים בשמיעת ראיות הסניגוריה. ראיות אלה יכולות להיות מכוונות להוכחת עובדות שונות מאלה שהוכחו על ידי ראיות הקטיגוריה, להוכחת צידוקים שונים אשר החוק מכיר בהם כמונעים את הרשעת

הנאשם, או לערער את מהימנות העדים והראיות שהובאו על ידי הקטיגוריה ולהטיל בהם ספק.

כהשלמה לכך יכולים הקטיגור הסניגור, לאחר שלב ראיות הסניגוריה, להביא ראיות נוספות לסתור נקודות בלתי צפויות מראש בראיות הסניגוריה או בראיות הנוספות, וכית המשפט יכול מצדו להזמין עדים לשם מתן עדות או עדות נוספת, ואף לגביהן ניתן לבעלי הדין להביא ראיות לסתור (סעיפים 145–149).

כן אין בחוק המוצע שינויים מן המקובל בחקירת עדים, אלא שהוא מפרט פירוט יתר את סדר חקירתם (סעיפים 151–154).

החלק האחרון של בירור האשמה הוא השמעת הסיכומים. הקטיגור, ולאחריו הנאשם או סניגורו, פורשים לפני בית המשפט את תוצאות הבירור ומסקנותיהם המשפטיות, כל אחד לפי נקודת מבטו (סעיף 150).

בקביעת סדר הסיכומים חוזר החוק המוצע על מה שקבע המחוקק זה מקרוב בחוק לתיקון סדרי הדין הפלילי (סיכומי טענות), תשי"ז–1957;³⁶ חוק זה ביטל את ההבדלים בסדר השמעת הסיכומים על ידי הקטיגוריה והסניגוריה במשפטים בבתי משפט השלום לבין אלה שבבתי המשפט המחוזיים, וקבע במקומו את הסדר האחד שלפיו לעולם משמיעה הסניגוריה את דברה לאחרונה.

פסק הדין.

בסיכומים מסתיים שלב בירור האשמה, ולאחריו נפתח השלב האחרון – מתן פסק הדין. לשם מתן פסק הדין על בית המשפט להחליט תחילה בדבר עצם אשמתו של הנאשם – אם אשם הוא בעבירה אם לאו. החלטה זו קרויה "הכרעת הדין". הוכרע הדין לזכות הנאשם, הרי הכרעת הדין היא כל תכנו של פסק הדין. הוכרע הדין לחיוב הנאשם, נוסף אליה "גזר הדין", הוא אותו החלק בפסק הדין הקובע את העונש שיוטל על הנאשם. הכרעת הדין וגזר הדין כשישנו, מהווים ביחד את פסק הדין.

הוראה משלימה בדבר החלטותיו של בית המשפט, הנוגעת הן להכרעת הדין והן לגזר הדין, נמצאת בחוק בתי המשפט, תשי"ז–1957;³⁷

³⁶ בית משפט הדין בשלושה או יותר, ונחלקי עדות השופטים, תכריע דעת הרוב; אין רוב לדעה אחת – תכריע דעת אב"בית-הדין, ובענין פלילי – הדעה אשר לדעת אב"בית-הדין מקילה עם הנאשם.

החוק המוצע (סעיפים 160, 161, 171) מחייב להשמיע בפומבי את הכרעת הדין, אם היא מרשיעה את הנאשם, וכן את גזר הדין. הכרעת הדין צריכה להיות מנומקת, אך אם זוכה הנאשם (ואז אין גזר דין) רשאי בית המשפט ליתן את החלטתו מעיקרא ללא נימוקים. אלא שאם נתבקש לתת נימוקיו על ידי אחד מבעלי הדין הוא חייב ליתחם תוך שלושים יום מיום הכרעת הדין. נימוקים אלה דיים שיינתנו בכתב ואין צורך להשמיעם בפומבי.

סמכויות בית המשפט בהרשעה.

החוק המוצע מכניס שינוי לעומת החוק הקיים בענין הרשעתם של נאשמים. סעיף 22 לפקודת שיפוט בית משפט השלום, 1947, לגבי שפיטה בבתי משפט השלום, וסעיף 52 לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום) לגבי בתי המשפט המחוזיים, מסמיכים את בית המשפט להרשיע את הנאשם בעבירה שונה מזו הכלולה בכתב האישום בשני תנאים – האחד, שהעבירה בה הורשע הנאשם תהיה מבוססת על חומר הראיות ועל המסקנות

³⁷ ס"ח 217, תשי"ז, עמ' 41.

³⁸ ס"ח 233, תשי"ז, עמ' 148.

העובדתיות הדרושות לשם ביסוסה; השני כי העונש הקבוע בחוק לעבירה שהוא מורשע בה לא יהיה גדול מן העונש הקבוע בו לעבירה שעל פי האשמה המקורית. תנאי שלישי הוסף לאלה על ידי בתי המשפט בכמה פסקי דין מנחים: כי על בית המשפט להשתמש בסמכות זו בזהירות רבה, ולא ישתמש בה אלא אם שוכנע שלא קופחה הגנתו של הנאשם. כי הרי הנאשם מרכז את מאמציו בהתגוננות דוקא מפני העבירה המיוחסת לו, ויתכן שלא הביא ראייה, או שלא טען טענה, אשר היתה עשויה לשמש לו מגן בפני העבירה שבה הורשע. כיון שלא נתן דעתו כלל על הצורך להתגונן מפני האשמה גוספת.

החוק המוצע, בסעיף 163, מגבש בעיקרן את ההוראות הללו פרט לתנאי השני. התנאי השני שלפיו אין להרשיע אדם בעבירה שענשה חמור מן העבירה שהואשם בה, אין לו בסיס הגיוני. אם תכלית הוראה זו למנוע שהנאשם יורשע באופן כזה בעבירה "חמורה" יותר לפי אפיה אין תכלית זו מושגת, כי אי אפשר לומר שקיימת הקבלה נכונה בחוקים הקיימים בין חומרת העבירה לחומרת העונש. ואם תכלית ההוראה היא למנוע ענישת הנאשם בעונש חמור בצורה שתפגיע אותו, הדרך לכך אינה במניעת הרשעתו בעבירה שענשה חמור יותר, אלא במניעת הטלת עונש חמור יותר, כפי שאכן מוצע בסעיף 163.

למקרה שהעבירה האחרת שעליה היה בית המשפט רוצה להרשיע את הנאשם אינה בסמכותו. ניתן פתרון בסעיף 37 לחוק בתי המשפט, תשי"ז—1957, האומר:

"(א) מצא בית משפט שאין הוא יכול לדון בענין שלפניו מחמת שאינו בסמכותו המקומית או העניינית, והוא בסמכותו של בית משפט או של בית דין אחר, רשאי הוא להעבירו לבית המשפט או לבית הדין האחר, והלה ידון בו, כאילו הובא לפניו מלכתחילה, ורשאי הוא לדון בו מן השלב שאליו הגיע בית המשפט הקודם."

גזר הדין.

לפני הטלת העונש בגזר הדין, על בית המשפט להביא בחשבון ענינים העלולים להשפיע על החלטתו בדבר, כגון: הרשעותיו הקודמות של הנאשם וראיות אחרות, מחמירות או מקילות, לענין העונש (סעיף 165). וכן חוות דעתו של קצין מבחן, ובדיקה רפואית או אחרת המועילה לקביעת העונש (סעיף 168).

בענינים אלה הולך החוק המוצע בעקבות החוק הקיים. הזמן לגילויין של הרשעות קודמות בפני בית המשפט — חוץ מבמקרים יוצאים מן הכלל — הוא לאחר ההרשעה ולפני גזר הדין, בהתאם לכלל המקובל במשפט האנגלי, גזירה שמא גילוי עברו הבלתי טהור של הנאשם לפני כן עשוי להשפיע על מהימנות עדותו ועל החלטת בית המשפט בהרשעתו.

ענין קבלת תסקיר של קצין מבחן לפני הטלת העונש הוסדר בחוק הקיים בסעיף 19 לחוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ד—1954²⁸, לפיו יכול בית המשפט לדרוש בכל משפט תסקיר מאת קצין מבחן שיכלול פרטים בדבר עברו של הנאשם, מצבו המשפחתי, הכלכלי, הכריאותי ונסיבות אחרות, ולא יטיל בשום מקרה עונש מאסר בפועל ללא קבלת תסקיר כזה. הפעלתן של הוראות אלה תלויה באכרזה מטעם שר המשפטים, בהתאם לאמור בסעיף קטן (ז) בו:

"(ז) סעיף זה ייכנס לתקפו ביום שיקבע שר המשפטים באכרזה שתפורסם ברשומות, ורשאי שר המשפטים, באכרזה כאמור, לסייג מדי פעם, תחולתו של סעיף קטן (ב) לפי סוגי בתי משפט, לפי עבירות, לפי גיל הנאשמים או לפי כל סיווג אחר."

החוק המוצע מקבל את ההסדר הזה (בסעיף 168).

כאן המקום להזכיר שלפי חוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ז—1957,

28 ס"ח 166, תשי"ד, עמ' 234.

סעיף 14, יכול בית המשפט המרשיע נאשם להביא בחשבון, בקביעת ענשו, עבירות אחרות שעבר וטרם נדון עליהן.

השלב האחרון במשפט הוא מתן גזר הדין ושימועו. ומתן הסברה לנאשם בדבר זכותו לערער על פסק הדין (סעיפים 171 ו-174).

סרק ששי

בעיקר הדברים בענין הערעורים מקיים החוק המוצע את השיטה הקיימת; אם כי להלכה, כיום, הערעור הוא בעל אופי קסציוני, הרי למעשה, כפי שיוסבר עוד להלן, אין הוא מוגבל לשאלות חוק בלבד ובית המשפט לערעורים מחליט גם בשאלות עובדתיות בצד המשפטיות. אולם יש בחוק המוצע בהשוואה לחוק הקיים כמה וכמה שינויים חשובים בפרטים. עצם הזכות להגיש ערעור אינה קבועה בחוק המוצע. זכות זו נקבעת בסעיפים 19 ו-29

לחוק בתי המשפט, תשי"ז-1957.

הוראות אלה נותנות זכות לערעור על כל פסק דין פלילי הן על ידי הנאשם והן על ידי הקטיגוריה. אולם סעיף 49 (4) לאותו חוק שומר את תקפו של כל דין אחר "השולל זכות ערעור או מתנה לה תנאים". דינים כאלה כלולים היום בסעיף 12 לפקודת שיפוט בתי משפט השלום, 1947, וסעיפים 63-67 לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום). דינים אלה דנים בנפרד בערעור על ידי הנאשם ובערעור על ידי היועץ המשפטי, ומגבילים זכות הערעור של הנאשם על פסק דינו של בית משפט מחוזי למקרים שהוא נדון למיתה, למאסר העולה על שנת אחת או לקנס העולה על מאה לירות. במקרים אחרים יכול הנאשם לערער רק ברשות בית המשפט.

החוק המוצע, בכטלו את הסעיפים הנזכרים בפקודת שיפוט בתי משפט השלום, 1947, ואת פקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום), ובנקטו בסרק הששי בלשון כללית, מבטל את ההגבלות הללו, ומשאיר את הדלת פתוחה לערעור על ידי בעלי הדין בכל מקרה וללא הגבלה.

בעקבות הוראה דומה בסעיף 423 לחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955, קובע סעיף 179 לחוק המוצע ערעור אוטומטי לטובת נאשם שנידון למיתה.

החוק הקיים (סעיפים 12 (2) ו-37 לפקודת שיפוט בתי משפט השלום, 1947, וסעיף 67 לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה לפי כתב אישום)), מונה אחד לאחד את נימוקי הערעור שעליהם, ועליהם בלבד, יכול ערעור להסתמך ולהתברר. נימוקים אלה אינם אחידים לא ביחס לערעור הנאשם בהשוואה לערעור הקטיגוריה, ולא ביחס לערעור על פסק דין של בית משפט שלום בהשוואה לערעור על פסק דין של בית המשפט המחוזי.

הקביעות המפורטות האלה של נימוקי הערעור בידי המחוקק המנדטורי נתפרשו על ידי בתי המשפט פירוש גמיש מאד, והנימוקים הנטענים בסועל עשויים לבסס ערעורים בהיקף רחב למדי. החוק המוצע נוקט בשיטה שאין להגביל את נימוקי הערעור בחוק ויש להשאיר דלת פתוחה לכל נימוק סביר וצודק. קביעת קווים והנחיות בפסיקת בית המשפט לערעורים דייה, ועדיפה היא, כדי למנוע ערעורים שאין להם יסוד.

הגמישות שבתי המשפט לערעורים הרשו אותם בענין זה היתה כה גדולה, עד כי למרות שכל הנימוקים המוכרים היום הם ענין ל"שאלות-חוק" בלבד, הוחדרו לתוכם אף "שאלות עובדתיות" שהולכשו לבוש של שאלת חוק. אין בין נימוקי הערעור הקיימים נימוק המאפשר, לכאורה, לתקוף את מימצאי העובדות של בית המשפט בערכאה קודמת. אולם בית המשפט לערעורים יכול לקבוע כי לא היה בחומר הראיות שבפני ערכאה קודמת ביסוס לעובדות שנקבעו על ידיה וכך, כביכול, הופכת השאלה לשאלת-חוק. לאמיתו של דבר

יכולה להיות כאן קביעת אחרת של עובדות. הדבר מתחזק עוד יותר לאור סמכותו של בית המשפט העליון בערעור (לפי סעיף 71 לפקודת הפרוצידורה הפלילית (שפיטה לפי כתב אישום); בהתאם לפסיקה (ע. פ. 98/43, 1943 פס' 211) מוקנות סמכויות כאלה גם לבית המשפט המחוזי בערעור) לשמוע עדויות ולקבל ראיות אחרות לשם הכרעת הערעור. סמכויות דומות כלולות בסעיפים 189 ו-190 לחוק המוצע.

בתי המשפט לערעורים קבעו כמה הנחיות לשימוש בסמכויותיהם לקבל ראיות נוספות בערעור. למשל: שבית המשפט לא יקבל בערעור עדותם של עדים נוספים על אלו שהעידו בערכאה קודמת אלא אם הכניגוריה, למרות השתדלותה ומאמציה, לא יכלה להביאם בפניה והעדויות היא בעלת הסיבות כזו שאילו הובאה היה בה כדי להשפיע בודאי על דעת ערכאה קודמת (ע. פ. 3/48, פסקים כ' 224); בית המשפט לערעורים ישמע מחדש עד עיקרי שהעיד במשפט בערכאה קודמת ולאחר מכן חזר בו מעדותו וטען שלא העיד אמת (ע. פ. 42/42, 9 פל"ר 223).

כאשר לעצם ההתערבות בממצאי העובדות, הוזהרו בתי המשפט לערעורים את עצמם וחזרו והזהירו, כי לא תמיד יתערבו בכך. אלה דברי בית המשפט העליון באחד מפסקי דינו (ע. פ. 20/49, פד"י ד' 52):

"ההלכה שהונחה בפסקי הדין היא, בעיקרה, כי בית משפט לערעורים לא יתערב במקום שיש להן, למסקנותיו של בית המשפט אשר דן בענין, יסוד ושורש בחומר הראיות, ואפילו הוא משער, כי אילו ישב הוא – בית המשפט לערעורים – בערכאה ראשונה, היה בא לכלל מסקנה שונה. לעומת זה יתערב וגם יסתור את מסקנתו של בית המשפט של מטה, במקום שמסקנה זו אין לה סמוכין בחומר הראיות, או נובעת משימוש בלתי נכון בחוק, או הושפעה משיקולים אשר אין בינם לבין השאלות השנויות במחלוקת ולא כלום, או אינה מוצדקת לאור המסיבות אשר הוכחו".

יש להניח כי הנחיות אלה ישמשו נר לרגלי בתי המשפט שלערעור גם בהשתמשם בסמכויות אשר החוק המוצע מקנה להם. אין בחוק עצמו סייגים מפורשים, כי כל סייג שייקבע בו עלול להיות מלאכותי במקרים רבים, ולפעמים למכשול. מוטב להשאיר לבתי המשפט שלערעור את האפשרות לפעול באופן חפשי בענין זה בהנחה שדרך כלל יתנו עדיפות לממצאי העובדות של ערכאה קודמת ולא ישנו אותם אלא תוך זהירות ורק במקרה צורך וראוי.

בנוגע ליתר סמכויות בית המשפט שלערעור, הולך החוק בעיקרי הדברים בעקבות החוק הקיים; סמכויות אלה כלולות בסעיפים 190–195, תוך ביטול ההבחנות בין ערעור על ידי הנאשם לערעור על ידי הקטיגוריה. יוצאת מכלל זה נקודה אחת: בית המשפט שלערעור לא יוכל עוד להגדיל את ענשו של הנידון אלא אם הקטיגוריה ערערה על קולת העונש, או אם הוא מוצא אותו אשם בעבירה אחרת מזו שהואשם בה בכתב האישום, וגם אז לא יוכל להטיל עליו עונש חמור מזה שהיה הנאשם צפוי לו בשל העבירה שהואשם בה.

ראויה לציון ההוראה בסעיף 193, לפיה רשאי בית המשפט לדחות ערעור אף אם קיבל טענה מטענות הערעור, אם אין כתוצאות המשפט בערכאה הקודמת משום עיוות דין. לענין זה נאמר בע"פ 164/62 (פד"י ט"ז, 2362), אם כי כדעת מיעוט:

"תהא אשר תהא עילת הערעור, ותהא היא חזקה וטובה כמה שתהא, אין בית המשפט לערעורים חייב לקבל את הערעור ולבטל את ההרשעה אם נוכח לדעת כי הרשעתו של הנאשם אינה גורמת לעיוות דין, אלא למעשה בצדק יסודה. ויש דברים בגו: תכלית הדין השיפוטי, והדין הפלילי בכלל זה, היא לעשות משפט

צדק, וכללי הדיון באים להבטיח עשיית משפט צדק ולהקל עליה, ולא להכשיל אותה ולהכביד עליה; ומקום שכללי הדיון עומדים לה לעשייה המהירה והיעילה של הצדק למכשול, בא המחוקק ומסמיך את בית המשפט לערעורים להתעלם מכל פגיעה בהם".

פרק שביעי :

בפרק זה נכללו הוראות שונות, ואלה החשובות שבהן:

א. הפסקת אישום. בדומה לקבוע בחוק הקיים, גם לפי החוק המוצע (סעיף 200) יוכל היועץ המשפטי לממשלה להודיע לבית המשפט על הפסקת האישום נגד נאשם, ואזי ייפסקו ההליכים הפליליים נגדו. כל עוד לא עברה תקופת ההתיישנות – יוכל היועץ המשפטי לממשלה בהודעה לבית המשפט לחדש את האישום, ואזי יחודשו ההליכים נגד הנאשם, מלכתחילה או מן השלב שאליו הגיעו, כפי שיחליט בית המשפט (סעיף 201).

ב. תביעה אזרחית. האפשרות הקיימת כיום לצרף תביעה אזרחית לתביעה פלילית לפי סעיף 3 לחוק הפרוצידורה הפלילית העותמני תבוטל (סעיף 207). הצירוף של התביעה הפלילית והאזרחית אינו רצוי, ולמעשה כמעט ואינו נוהג. אין בהוראה זו כדי לשנות מהוראות סעיף 31 לחוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ד-1954, שלפיו יכול בית המשפט לחייב נאשם בפלילים לשלם לאדם שניזק על ידי העבירה סכום עד 500 לירות בתורת פיצוי על הנוק או הסבל שנגרמו לו.

ג. סדרי דין מיוחדים. סעיפים 211 עד 213 מסמיכים את שר המשפטים להתקין סדרי דין מיוחדים, כסטיה מהוראות החוק המוצע, לעבירות קלות מסוימות. דרכי דין כאלה נהוגות כיום, על פי תקנות 244, 248 ועוד לתקנות הפרוצידורה בבתי משפט השלום, 1947 (המבוטלות ע"י החוק המוצע), לגבי עבירות תעבורה מסוימות ועבירות על פקודת ביטוח כלי רכב (סיכוני צד שלישי). כן הן נהוגות לגבי עבירות מסוימות על פקודת העיריות, 1924, וחוקי עזר לפיה הם הוכחו כמועילים להחשת הדיון ולקיצור הליכים פורמליים. החוק המוצע מאפשר לקיימם, ואף להרחיבם לסוגי עבירות נוספים.

ד. פגמים טכניים. הוראה חשובה כלולה בסעיף 210 שלפיה אין פגמים טכניים במסמכים שיש לערכם לפי החוק עשויים לפגום בהליכים לפיהם; אם יש חשש לעיוות דין בשל כך מוסמך בית המשפט לדחות את מועד הדיון או להורות הוראה אחרת על מנת להסיר חשש זה.

בתי המשפט בישראל נתנו כמה וכמה פעמים ביטוי להשקפתם שחשיבותם של הצדדים הפורמליים שבפרוצידורה הפלילית בעינה עומדת, אך אין פגמים טכניים צריכים להכריע. נזכיר את דבריו של הנשיא הראשון של בית המשפט העליון בע. פ. 1/48 (פסקים א' ע' 525):

"פרוצידורה פלילית טובה צריכה בוודאי לתת לנאשם את מלוא ההגנה, כדי למנוע עיוות דין, אבל הדין הפלילי אינו צריך לקבל צורת משחק אשקוקי שבו מהלך אחד בלתי נכון קובע את גורל המשחק. תפקיד הדיון הפלילי – להוציא באור משפט וחשוב גם שהעם יראה ששופטיו נכנסים לטרקלין שבו דנים על החטא ועונשו, ואין נשארם עומדים בפרוודור ודנים בו על כתב האשמה בלבד, אם הוא שלם, אם הוא פגום. אם הוא בטל... שני כיוונים... דרושים בדיון פלילי בריא. זהירות שבוזהירות בחקירה ודרישה ובהערכת העדויות ושאר ההוכחות, ובמקרה של ספק ייהנה הנאשם מן הספק, כי כל אדם בחזקת כשרות. אבל מצד שני מיעוט של פורמליות, כדי שהנאשם לא יצא זכאי רק הודות לאיזה פגם פורמלי, שאין לו, לאמיתו של דבר, שום שייכות לא לנאשם ולא למעשהו".